

A kutatási beszámolót írta: Domokos Tamás és Kulcsár László

A kutatásra Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktatáskutató Műhely volt. Projekt azonosító: ECHO 86/2002

A kutatásban való együttműködésért az alábbiaknak szeretnénk köszönetet mondani:

Kaposvár Megyei Jogú Város Polgármesterei Hivatala

Bartók Béla Úti Általános Iskola; Berzsenyi Dániel Általános Iskola; Eötvös Loránd Műszaki Középiskola; Építőipari, Faipari Szakképző Iskola és Kollégium; Gárdonyi Géza Általános Iskola; Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium; Kinizsi Lakótelepi Általános Iskola; Kinizsi Pál Élelmiszeripari Szakképző Iskola és Gimnázium; Munkácsy Mihály Gimnázium és Szakközépiskola; Noszlopy Gáspár Közgazdasági Szakközépiskola; Rippl-Rónai József Közlekedési Szakképző Iskola; Széchenyi István Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola; Szigeti-Gyula János Egészségügyi Szakképző Iskola; Táncsics Mihály Gimnázium; Toldi Lakótelepi Általános Iskola és Gimnázium; Zichy Mihály Iparművészeti és Ruhaipari Szakképző Iskola; Zrínyi Ilona Általános Iskola; PTE Egészségügyi Főiskolai Kar Kaposvári Képzési Központ; Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar; Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar

ECHO Oktatáskutató Műhely

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu   info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Módszertani háttér	.....	3. old
2. Alapadatok	.....	6. old
3. A tanulók családi háttere	.....	12. old
4. Szabadidő	.....	20. old
5. Egészségmegőrzés	.....	27. old
6. Közélet	.....	39. old
7. A fiatalok értékrendje	.....	42. old
8. Az Y-generáció jövőképe	.....	51. old

1. MÓDSZERTANI HÁTTÉR

Köztudomású, hogy a kilencvenes évek társadalmi-gazdasági és politikai változásai jelentősen átrendezték és egyben szegregálták az emberek értékhierarchiáját. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló piaci alapokon nyugvó, fogyasztáscentrikus attitűd. Ezzel egyidejűleg megindult a generációs korszakváltás folyamata is. Azok a tanulók, akik a kilencvenes évek elején kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak, s ennek jellemzői áthatják életük minden területét, így a családi viszonyaikat, az iskolával kapcsolatos elvárásaikat, az identitásukat, a szabadidős preferenciájukat, a mentálhigiénés állapotukat, a közéleti és politikai kultúrájukat, a médiahasználati és fogyasztási szokásaikat illetve a jövőre vonatkozó terveiket egyaránt.

Mivel az értékrendi és szemléletbeli változás az ifjúsági problémák struktúrájában is módosítást okozott, a fiatalok életéért felelősséget érző helyi közösségnek, családoknak, civil szervezeteknek és önkormányzatoknak fontos megismerni az új generáció sajátosságait, jellemzőit, problémáit.

A városi ifjúságkutatásnak aktualitást ad az ifjúsági koncepció és cselekvési program készítése. Az önkormányzatok ifjúságpolitikai tevékenységének közvetlen jogforrása az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, melynek 8. §-ában a települési önkormányzat feladatai között a törvény - 1994 óta¹ - felsorolja a gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodást. Ezen belül a törvény értelmében a települési önkormányzat maga határozza meg - a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően -, milyen ifjúsági feladatokat, milyen mértékben és módon lát el. Az ifjúsági feladatterv készítése sem nélkülözheti tehát a minél szélesebb körű empirikus adatok számbevételét.

A kutatás célja az volt, hogy nagy tömegű kérdőíves adatfelvétel során általános képet kapjunk a városban élő 12-26 éves fiatalok életéről. A kutatás alapvetően a 7-14. évfolyamon tanuló fiatalokra fókuszált, de kiterjed a kaposvári felsőoktatási intézmények hallgatóira is

A tanulói vizsgálat empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 2002. májusában került sor. A diákok a 8 oldalas, 126 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás

---

¹ 1994. évi LXIII. törvény 3.§ (1) bekezdése

önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a pedagógusoknak ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a pedagógus az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

Az általunk megkérdezett fiatalok az alapsokaság (az összes 7-14. osztályos tanuló és a városban lévő felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói) 7.4 százalékát teszik ki, a 10.906 tanulóból 812 fő válaszolt kérdéseinkre. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézménytípus szerinti kvótákat, a specializációt valamint a nemek szerinti összetételt. Az adatfelvétel a város 18 alap, illetve középfokú oktatási intézményére valamint a három felsőoktatási karra terjedt ki.

Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók, a hiányzából és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást az évfolyam, a nem és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. A súlyozás után a minta évfolyam nem és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja az alapsokaságot.

A mintavételi hiba nagysága városi szinten +/- 2-3 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden 7-14 osztályos és egyetemista/főiskolás diákot megkérdeznénk a városban.

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy illetve ötfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százás értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív

tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

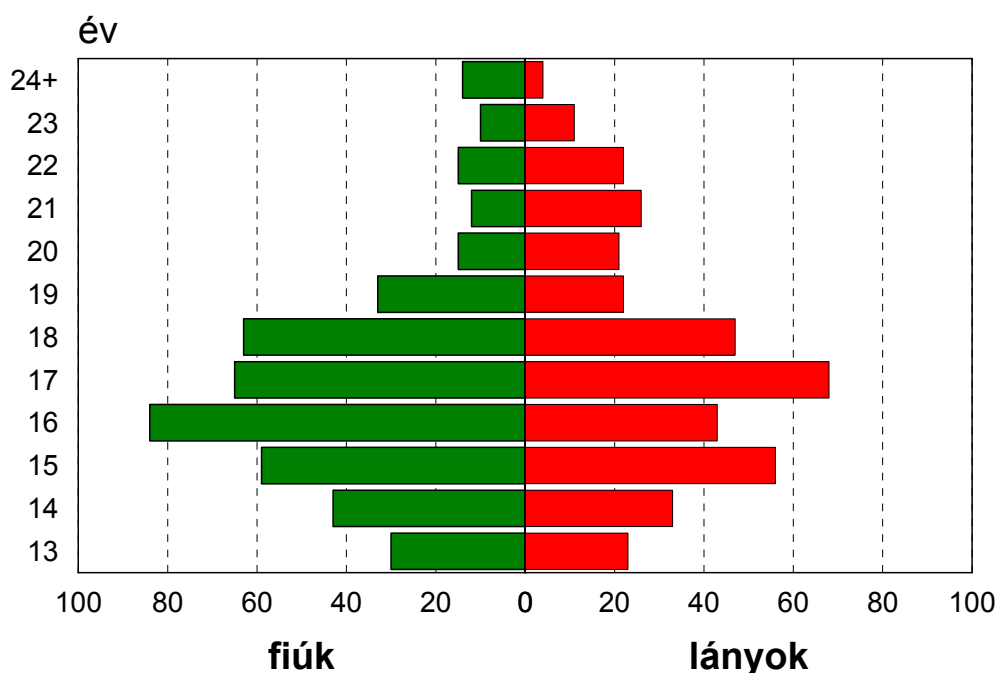
Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket is használtunk.

2. ALAPADATOK

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált tanulók demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált tanulói korosztályban (7-14. osztályosok, plussz a felsőoktatásban résztvevők) a diákok 6 százaléka gyermek, 56 százaléka fiatalkorú, 38 százaléka pedig jogilag felnőtt, betöltötte a 18. életévet. A mintában a 17 évesek aránya a legmagasabb, 17 százalékos. A tanulók átlagéletkora az általános iskolások körében 13.7 év, a középiskolásoknál 16.8, a felsőoktatásban résztvevőknél pedig 21.6 év.

A vizsgált tanulók korfája

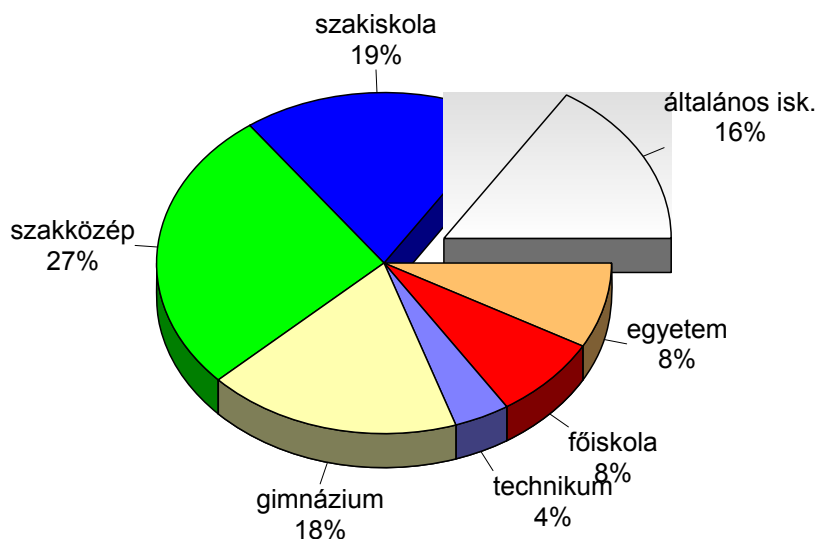

fő

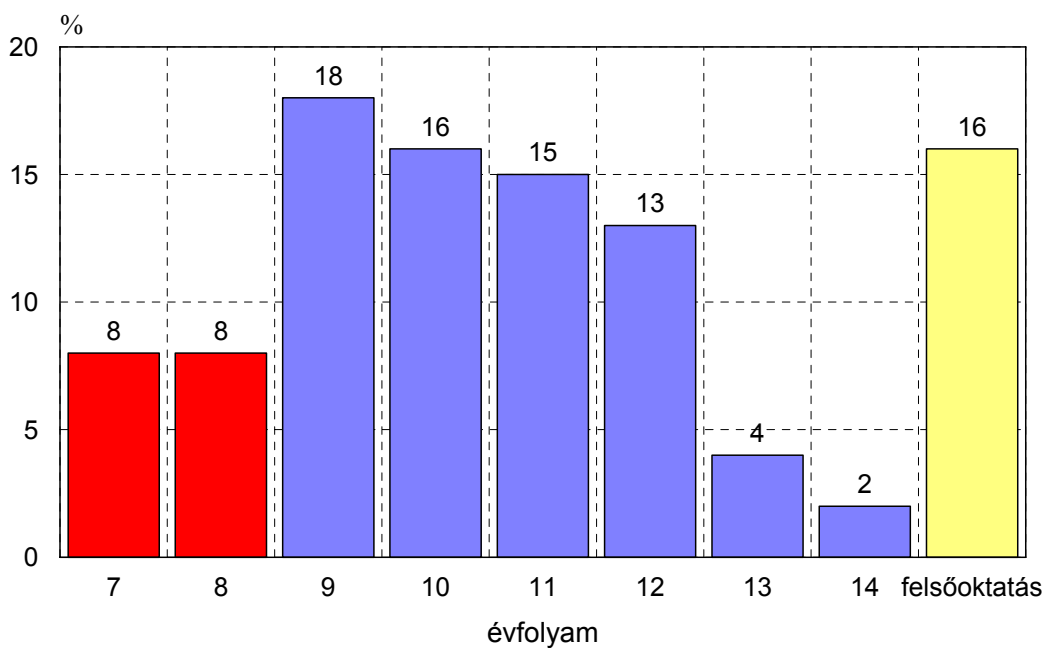
Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a képzési struktúra jelentősen átrendeződött, a lakossági igényekre reagálva országosan növekedett az érettségit (is) adó intézményben tanuló diákok aránya, s a szakképzési rendszer is módosult. A kutatás során vizsgált tanulók 16 százaléka általános iskolás, közel egyötödük szakmát, több mint egynegyedük szakmát és érettségit adó képzésben vesz részt. A

gimnazisták aránya 18 százalék, míg a felsőoktatásban résztvevőké 16 százalék, egyenlően megosztva a főiskola és az egyetem között. Az évfolyam szerinti megoszlásból jól látszik, hogy a legtöbbben a középiskola alsóbb évfolyamaiból kerültek a mintába.

Milyen típusú képzésben veszel részt?

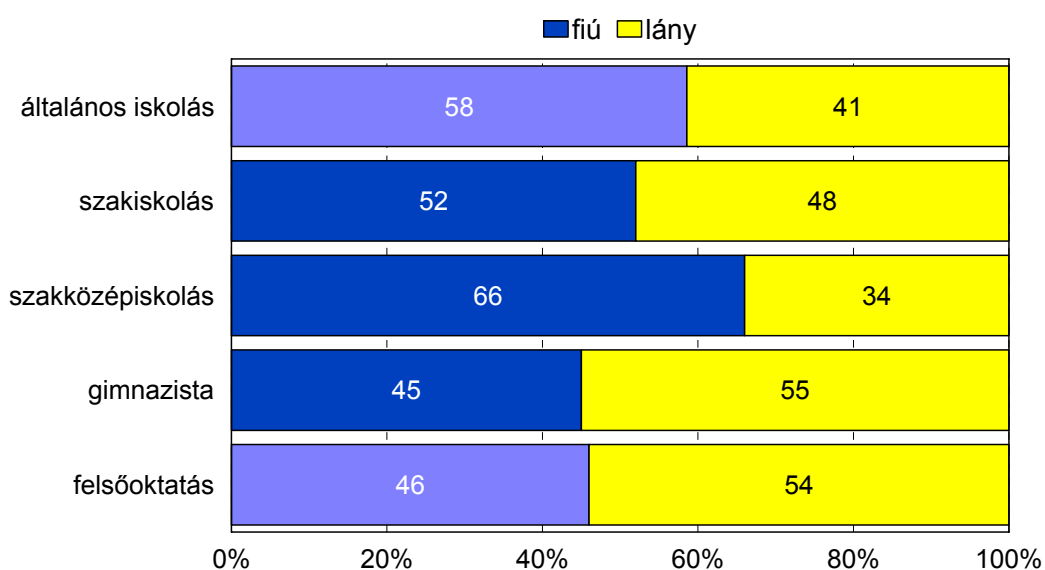
A válaszolók évfolyam szerinti megoszlása

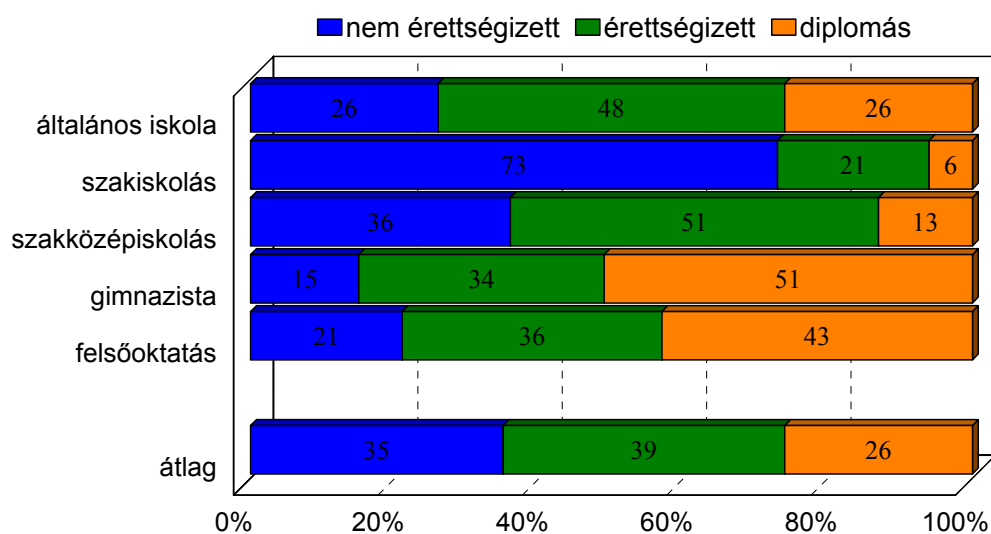
A válaszolók nem szerinti összetétele alapján enyhe fiú-többség található (55 százalék). Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - komolyabb eltérés tapasztalható. Míg az általános iskolában (legalábbis a felső két évfolyamban) az átlagnál valamivel nagyobb a fiúk aránya, és a vizsgált szakközépiskolákban egyértelmű fiú-dominancia érvényesül, addig a gimnazisták és a felsőoktatásban résztvevők körében a lányok vannak többen.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége. A diákok 7 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett (1 százalékuknál azt sem), 41 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 32 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás apák aránya 20 százalék. Az anyák tekintetében egy kicsit nagyobb a válaszok szórása, magasabb a teljesen képzett anyák aránya (14 százalék), de magasabb a diplomások aránya is (23 százalék). A családon belül a két szülő kvalifikáltsága között igen szoros korreláció van ($r=0.65$), a "hasonló hasonlót választ" alapon a diákok 60 százalékánál a szülők azonos szintű iskolai végzettséggel rendelkeznek, 18 százalékuknál az apa végzettsége, 22 százalékuknál az anya végzettsége a magasabb.

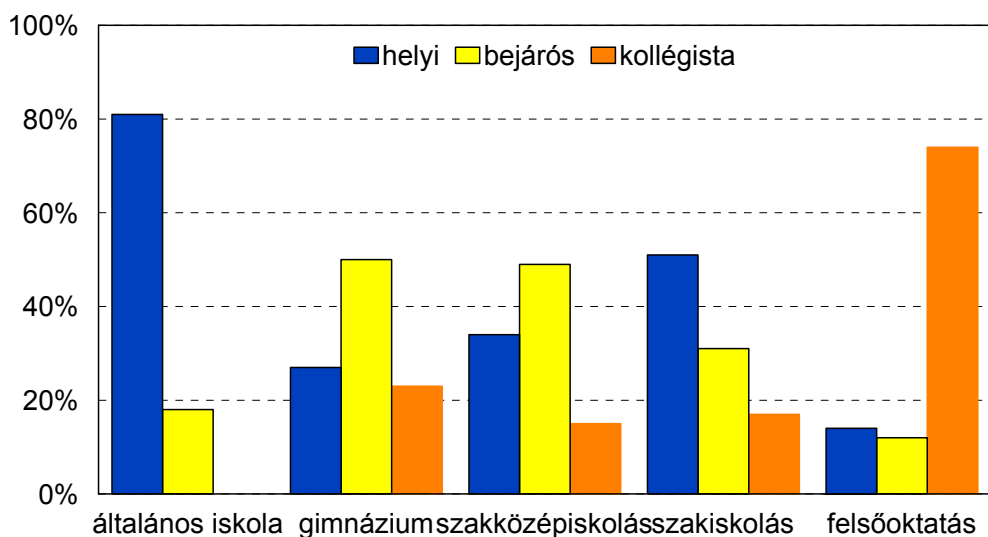
A szülők iskolai végzettségének megoszlása

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább, a képzettebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. Az általános iskolákban még az átlagnak megfelelő a szülők iskolai végzettségének megoszlása. Azonban a gimnáziumokban tanuló diákok 51 százaléka diplomás, további 34 százaléka érettségizett családból került ki, míg a szakközépiskolások 36, a szakmunkások 73 százalékának szülei nem rendelkeznek érettségivel. A felsőoktatásban lévő diákok közel felének legalább egyik szülője diplomás, míg az érettségivel nem rendelkező szülők gyermekeinek aránya mindössze 21 százalék. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyermekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya, s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

A mintába került tanulók mindössze 41 százaléka helybeli, egyharmaduk bejárós, egyötödük pedig kollégiumban lakik. Iskolatípusonként vizsgálva a kérdést elmondható, hogy - az általános iskolát leszámítva - a legnagyobb arányban a gimnáziumban vannak a helyi diákok (51 százalékban), a szakiskolában, a szakmunkás képesítést adó középfokú oktatási intézményben a bejárósok aránya, míg a felsőoktatásban a kollégistáké a legmagasabb (ez utóbbiban benne van 21 százaléknyi albérletben lakó főiskolás és egyetemista is, ez a kategória a többi iskolatípusnál nem volt releváns).

A lakóhely iskolatípusonkénti megoszlása

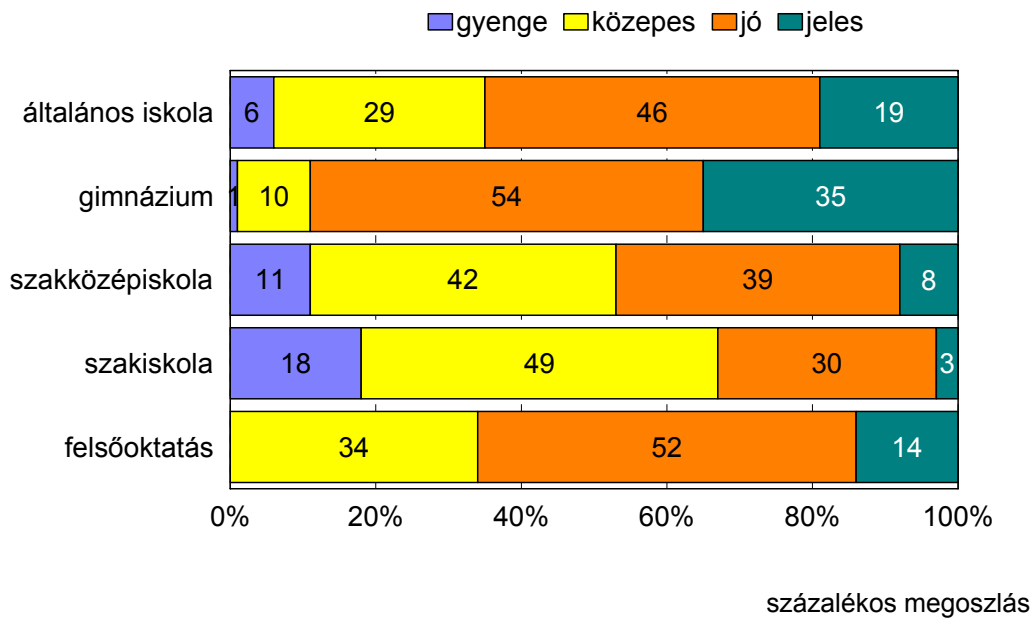
százalékos megoszlás

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A városban tanuló diákok összesített átlaga közepes, számszerűsítve 3.56.

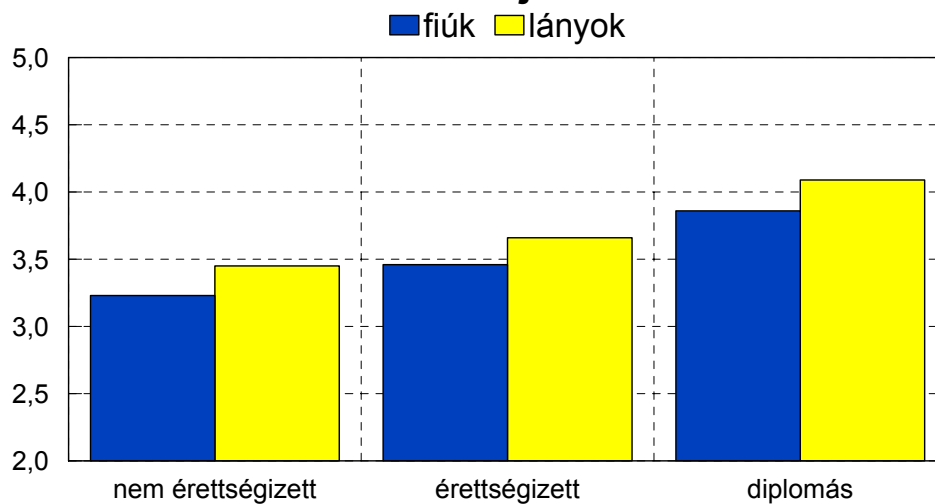
Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 8 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2.49 közötti átlag), további 34 százaléku közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2.5-3.49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók 43 százaléka. 4.5-ös, tehát jeles átlagot ért el 15 százaléku. Ha összehasonlítjuk az egyes iskolatípusok adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnáziumok tanulói produkálták (4.18), az általános iskolások átlaga 3.65, a felsőoktatásban tanulóké pedig 3.72. A szakiskolások bizonyítványába került jegyek átlaga alig érte el a közepest (3.09).

A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 75 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 58, az érettségivel nem rendelkezőknél pedig csak 48 százalék ez az arány. A nem érettségizett szülők gyermekeinek 39 százaléka közepes, további 13 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló.

Az átlag iskolatípusonkénti megoszlása

Tanulmányi átlag a szülők képzettségének dimenziójában

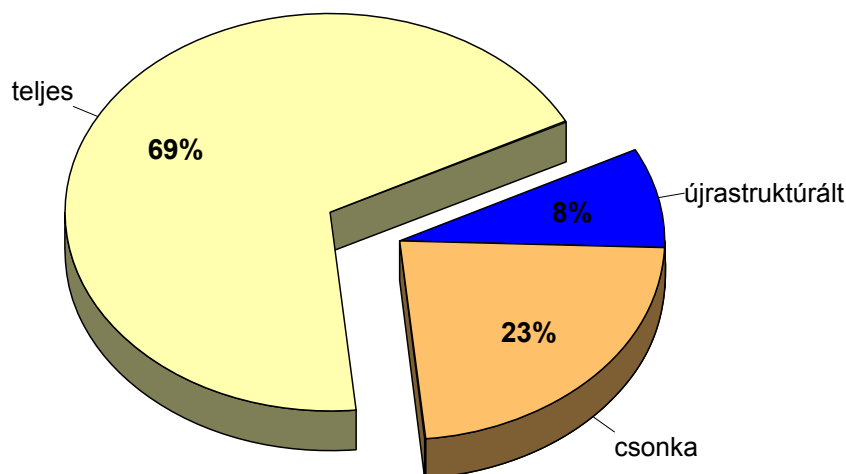

3. A TANULÓK CSALÁDI HÁTTERE

A családi hátteret a szűkebb család kompozíciójának felderítésével kezdtük. Itt a lehetséges válaszok az édesszülőkre, a nevelőszülőkre, a testvérekre, a nagyszülőkre, illetve a háztartásban élő egyéb személyekre vonatkoztak.

Az adott válaszok alapján három családtípust különböztethetünk meg. A kaposvári tanulók több mint kétharmada klasszikus, "nem csonka" családban él, mindkét édesszülőjével, esetleg testvérekkel vagy nagyszülőkkel (szándékosan nem a „rendezett” kifejezést használtuk, mivel rendezett családi életet csonka családban is lehet élni, míg a teljes család nem feltétlenül garancia erre).

Az egyes családtípusok aránya a mintában

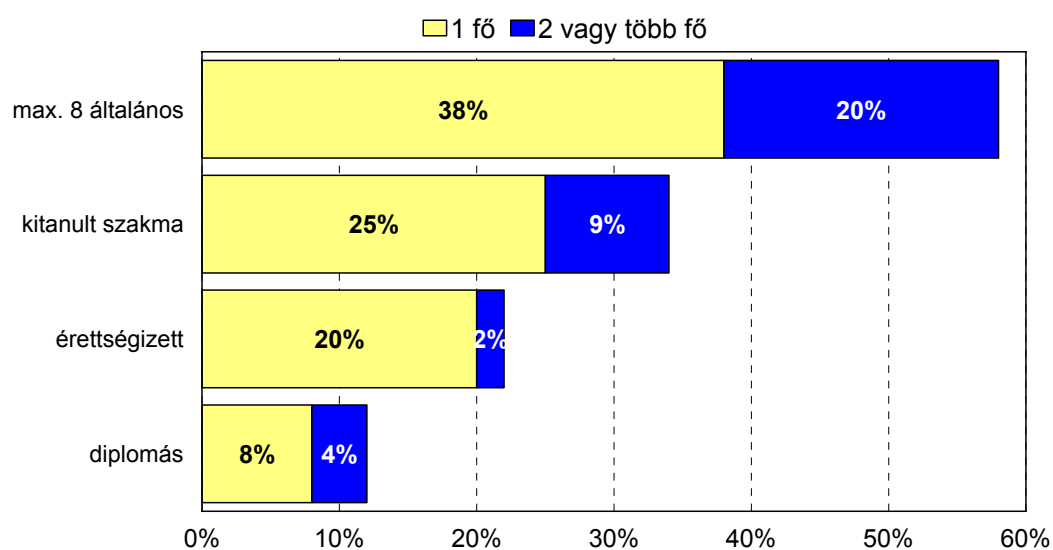
A diákok közel egynegyede csonka családban él, ahonnan vagy az édesapa, vagy az édesanya hiányzik (ennek okára nem kérdeztünk rá, így ebben a kategóriában együtt szerepelnek a válás, illetve az esetleges elhalálozás miatti csonka családok). A harmadik kategória, amely a diákok kevesebb, mint egytizedének családját jelentette, az, ahol az egyik édesszülő családból való kikerülése után nevelőszülő került a családba (újrastrukturálódott család). Mint később látni fogjuk, ez a helyzet okozhat eltéréseket a "hagyományos" csonka családokhoz képest, ahol az édesszülő kiesését nem követte "pótlás".

A családi háttérhez hozzátartozik a háztartás létszámának felderítése is. Az átlagos létszám 4.16, ami természetesen eltér az egyes alcsoportokban. A leggyakoribb a négyfős háztartás, legfeljebb kétfősről 6, míg hat fős vagy ennél nagyobb háztartásról a diákok négy százaléka számolt be. Az átlagosnál kisebb a háztartás nagysága a helyi családoknál, a lakótelepi vagy más társasházakban élőkénél. Két további érdekesség is megfigyelhető, a nagyobb háztartás nagyobb arányban jár együtt több munkanélküli családtaggal, illetve a csonka családok általában kisebb nagyságúak. Ez utóbbi talán triviálisnak tűnik, de jól mutatja, hogy az egyik szülő kiesésével nem feltétlenül következik be pótlás a családon belülről, vagyis sem az egyedül maradt szülők nem költöznek a család többi tagjához, sem pedig fordítva.

A családi viszonyokat nagymértékben meghatározza, hogy a kilencvenes évek piacgazdaságának egyik legkíméletlenebb vonása, a munkanélküliség érinti-e a családot vagy sem. A kérdezett diákok 27 százalékának a családjában van munkanélküli családtag, közülük hat százalék családjában egynél több.

A családban megélt munkanélküliség szorosan kapcsolódik a szülők iskolai végzettségéhez. A két szülő iskolai végzettsége hasonlóan hat a munkanélküliségre, és bár az apa és az anya végzettsége között nagyon magas a korreláció, az apa végzettsége erősebben hat a családon belüli állástalanságra.

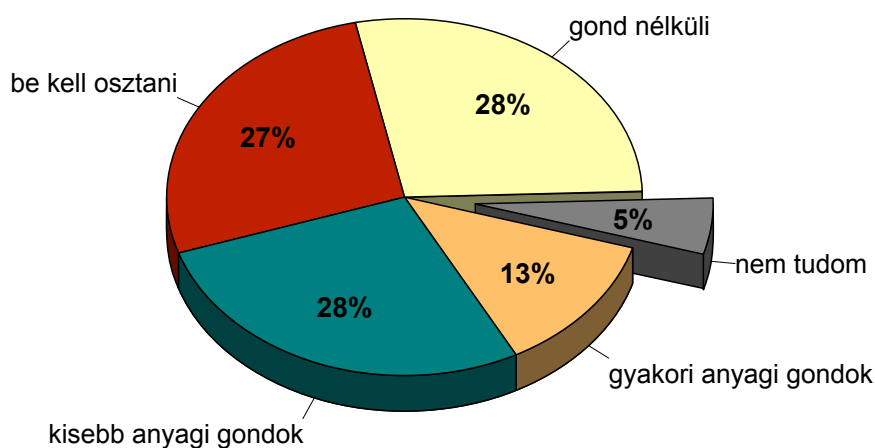
Családon belüli állástalanok száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

A munkanélküliség nem meglepő módon erősen befolyásolja a család anyagi helyzetét és befolyásolja az erről alkotott szubjektív képet is. A diákok többsége pontosan tudatában van, hogy egy állás nélküli családtag milyen hatással van a háztartás egésznek gazdálkodására.

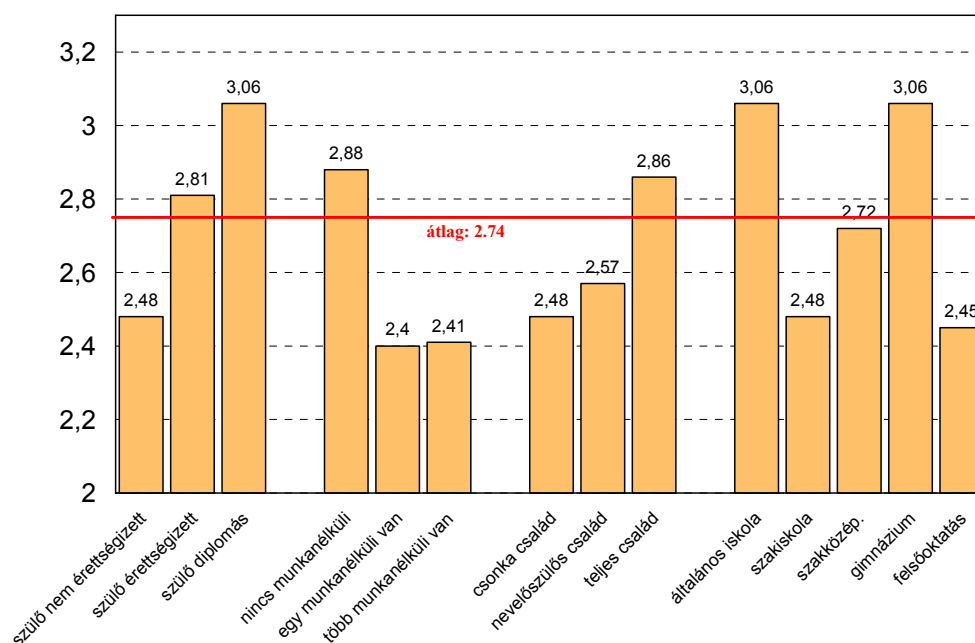
Ami a teljes mintát illeti, a diákok nagyjából egyenlő aránya (valamivel több, mint egynegyede) nyilatkozta, hogy gond nélkül megélnek, vagy szükség van beosztásra, kisebb megszorításokra, vagy pedig léteznek anyagi gondok. Ezek az anyagi gondok a diákok 13 százalékánál gyakoriak.

Milyennek ítéled meg a családod anyagi helyzetét?

Ha a család anyagi helyzetével kapcsolatos véleményeket egy skálára vetítjük, ahol a négyes jelenti a gond nélküli életet, az egyes pedig a gyakori anyagi gondokat, továbbá kivesszük az elemzésből azokat a tanulókat, akik erre a kérdésre nem tudtak válaszolni, akkor lehetővé válik a tanulók egyes csoportjai közötti összehasonlítás.

A család anyagi helyzetének megítélése

Az összehasonlításból az derül ki, hogy a család anyagi helyzetét jobbnak vélik azok a diákok, akik olyan családban élnek, ahol a szülők iskolai végzettsége magasabb, ahol nincs munkanélküli és ahol a család teljes. Emellett az az érdekesség is kiderült, hogy az általános iskolások pozitívabban vélekednek, illetve a középiskolások körében a gimnazisták látják legjobbnak a helyzetet. Ezek nem meglepő eredmények, mivel a kisebbek még kevésbé érzik az anyagi megszorításokat és a kevesebb élettapasztalat miatt kevésbé látnak a dolgok mélyére, míg a választott iskolatípus erősen kapcsolódik a szülők iskolai végzettségéhez, amely viszont jelentősen befolyásolja a konkrét anyagi helyzetet is.

A család anyagi helyzetéhez kapcsolódik a lakás típusa is. A mintába került diákok 74 százaléka kertes házban lakik, pontosan egyötödük lakótelepeken és a maradék hat százalék kisebb társasházakban. A kaposváriak és a csonka családban élők alacsonyabb arányban laknak kertes házakban, míg a várttal ellentétben a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei nem a módosabbnak tűnő kertes házakban, hanem inkább társasházi lakásokban laknak.

A családi élet legfontosabb színterei a hétköznapiak látszó események, közös programok, amikor a család élete a mikroközösségben zajlik. 13 ilyen családi eseményt, illetve magatartási-nevelési formát soroltunk fel, és megkértük a diákokat, hogy írják le, mennyire jellemző ez a családjukra. A felsorolt itemek között voltak pozitívák és negatívák egyaránt. (Fontos megjegyezni, hogy a negatív itemek közül egy sem került 50 pont fölé,

vagyis nem jellemző nagyon a diákok családjára.) A konkrét értékeket százfokú skálára vetítve a következő ábra mutatja.

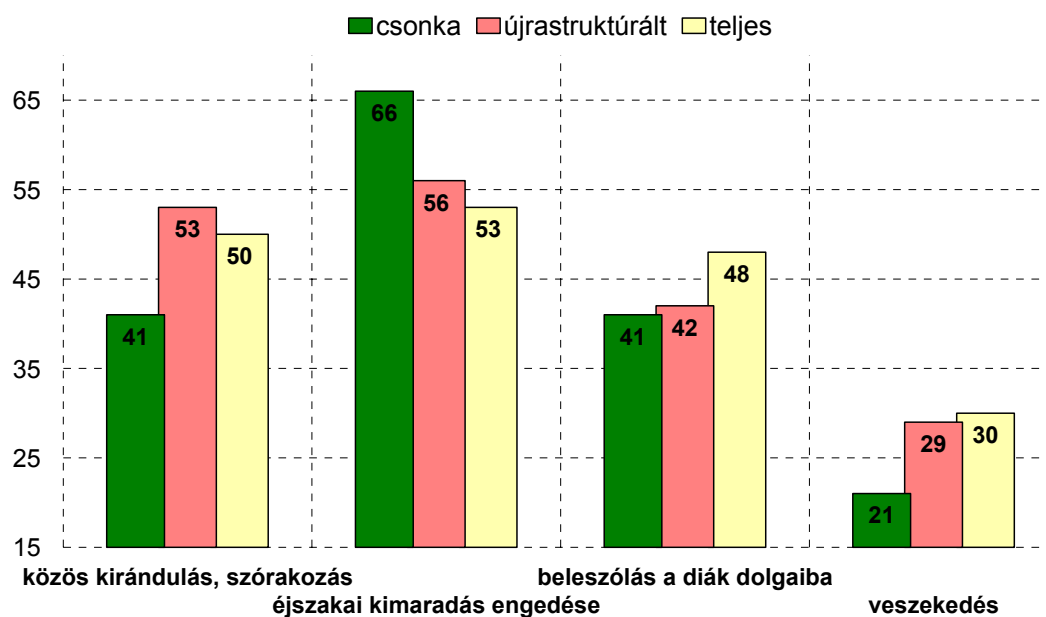
Mennyire jellemző a családdra ...

Ezek a családi jellemzők természetesen eltérnek a különböző családokban, de a legnagyobb különbséget az iskola típusa, vagyis a diák életkora okozza. Nem meglepő, hogy az általános iskolásokkal kapcsolatban az átlagosnál jóval nagyobb a féltő/figyelmező magatartás (lecke kikérdezése, szidás rossz jegy esetén, aggodás). Emellett a kicsiknél gyakrabban kerülnek elő a közös családi programok (kirándulás, szórakozás, vagy akár csak egy közös reggeli), melyek a középiskolától lassan megszűnnek. Az egyik legjellemzőbb változás az éjszakai kimaradásokkal kapcsolatos, ennek értéke 26-ról 84-re nő az általános iskolától a felsőoktatásig.

Az egyik legkézenfekvőbb eltérés, hogy a csonka családokban élő gyermekek helyzete valamivel rosszabb. Ez azonban csak néhány – meglepő – esetben okozott eltéréseket. A szignifikáns különbségeket a következő ábra mutatja.

Családi közösségi élmények gyakorisága

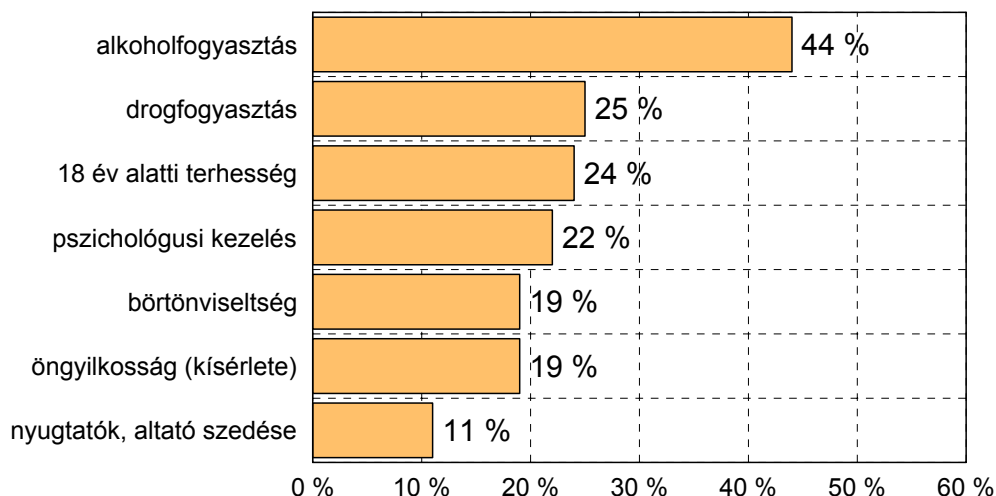

Az ábra egyben arra is alkalmas, hogy a sokszor összevontan, "csonka" családnak nevezett típusok, a ténylegesen csonka és az újrastukturált család közötti eltéréseket is megmutassa.

Mint látható, a közös programokban éppen a nevelőszülős (újrastukturált) családok járnak az élen, valószínűleg itt tudatosabb törekvés van a családi közösség "újraderiniálására", bár a különbségek éppen csak szignifikánsak. Az éjszakai kimaradás engedélyezése és a beleszólás a diák dolgaiba ugyanazt a mintázatot mutatja, a csonka családokban kevesebb a kontroll, többet engednek meg és kevesebbet szólnak bele a diákok dolgaiba. Érdekes különbség ugyanakkor, hogy míg az éjszakai kimaradás engedélyezése tekintetében az újrastukturált családok inkább a teljesekekhez, addig a beleszólás tekintetében inkább a csonkákhoz hasonlítanak. A veszekedés szintén a nem csonka családokra jellemzőbb, ami azt mutatja, hogy itt több a feszültség, míg a csonka családban ez jóval kevesebb – igaz sok esetben itt nincs is kivel veszekedni.

A diákok családi és ismerősi háttérre vonatkozó kérdések közül az utolsó arra kereste a választ, hogy előfordult-e a diákok ismeretségi körében valamilyen deviáns viselkedés. Mi hét ilyen kérdést tettünk fel, amiből kiderült, hogy a diákok közel felének egyáltalán nem ismeretlen a nagyobb mennyiségű alkohol rendszeres fogyasztása, de egynegyedük találkozott már kábítószer-fogyasztással és 18 éves kor alatti terhességgel is.

Az ismeretségi körben előforduló devianciák

A fenti számokhoz magyarázatként hozzátartozik, hogy itt figyelembe kell venni az adott deviancia megnyilvánulási formáját is, vagyis azt, hogy mennyire látható a diákok számára. Nagy valószínűséggel például nyugtatót ennél jóval többen szednek, de ez kevésbé feltűnő, mint például a 18 év alatti terhesség.

A fenti devianciák legjellemzőbb különbsége az iskolatípusok mentén található. Általános tendencia, hogy az életkor növekedésével egyre több deviáns inger éri a diákokat, illetve ők maguk is egyre jobban észreveszik ezeket a jelenségeket. A legjellemzőbb példák erre az alkohol- és drogfogyasztás, a pszichiátriai kezelés és a nyugtatók szedése, ezek említési aránya ugrásszerűen nőtt az életkor előrehaladtával és az iskolatípus változásával.

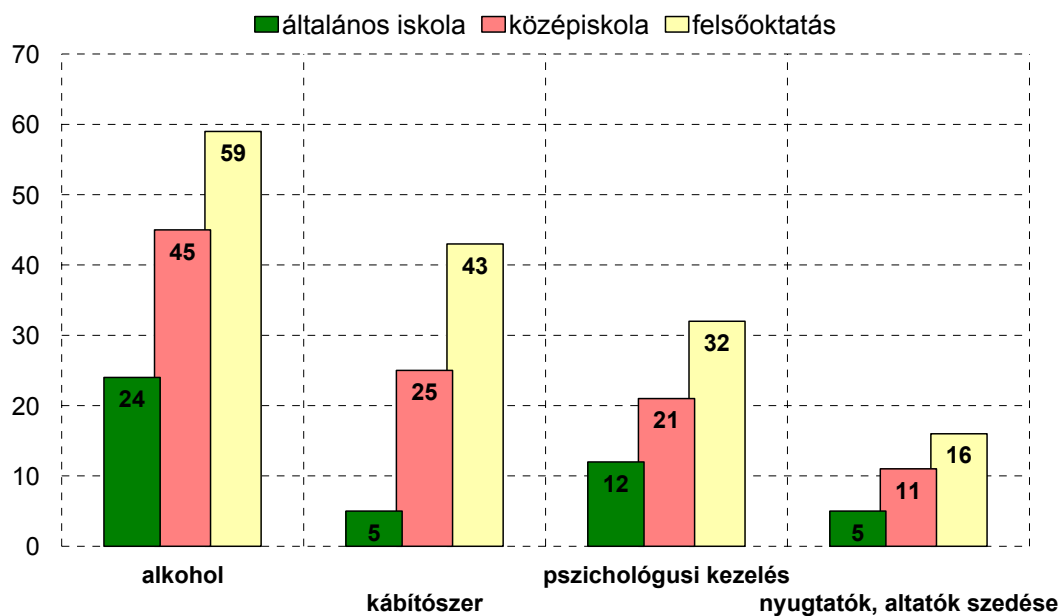
Emellett a középiskolák esetén is vannak különbségek, az alkoholfogyasztás leginkább a gimnáziumok, a drogfogyasztás a szakközépiskolák, míg a pszichológusi kezelés a szakiskolák tanulóinak ismeretségi körére jellemző.

Összegezve a különböző deviáns hatásokat, egy indexet kapunk, ami megmutatja, hogy milyen erős ingernek van kitéve egy diák. Az index értéke 0 és 7 között lehet. Ez alapján elmondható, hogy a diákok 35 százaléka egyetlen ilyen ingernek sincs kitéve, míg 17 százalékuk négy vagy több deviáns viselkedésformát is látott vagy tapasztalt az ismeretségi körében.

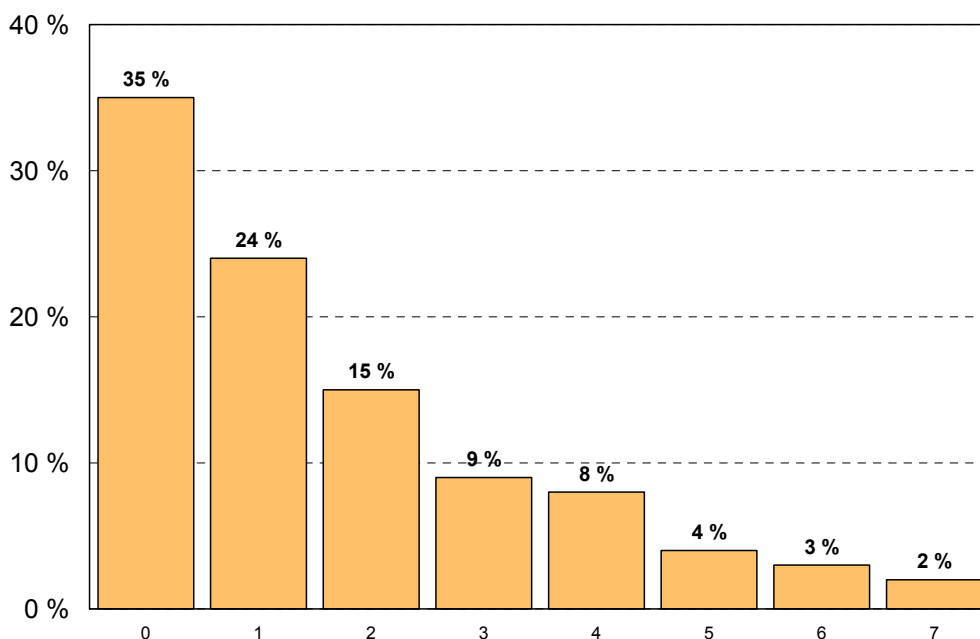
Ha ezt az indexet megvizsgáljuk a diákok különböző csoportjai mentén, akkor azt látjuk, hogy a felsőoktatásban tanulók, a szakközépiskolások és az alacsonyabb végzettségű

szülők gyermekei az átlagosnál több, míg a városi és a teljes családban élő diákok az átlagosnál kevesebb ilyen ingernek vannak kitéve.

Az ismeretségi körben előforduló devianciák

A deviáns ingerek száma

4. SZABADIDŐ

A szabadidővel kapcsolatos kérdéssor első kérdése arra vonatkozott, hogy tíz, általunk felsorolt szabadidős tevékenységet milyen gyakran végeznek a megkérdezett diákok. A leggyakoribb szabadidős elfoglaltság a zenehallgatás volt, ezt követte a tévé és a videó, vagyis itt is megállapítható volt a felnőttekhez hasonlóan, hogy a passzív elfoglaltságok a leggyakoribbak. Figyelemreméltó emellett, hogy a diákok egyharmada, elsősorban a lányok, naponta végez valami házimunkát. Egynegyedük naponta sportol, és éppen ekkora arányuk ül naponta a számítógép előtt is, igaz internetezni "csak" egytizedük szokott napi rendszerességgel – ezek mindegyikében inkább a fiúk jeleskednek. A sportolás és a tévénézés szerepe a korról csökken, és helyüket jól láthatóan átveszi az internet. Az olvasás a felsőoktatásban résztvevőkre és a magasabb végzettségű szülők gyermekeire az átlagnál jobban jellemző, miként a szülők végzettsége (és közvetve a keresete) befolyásolja a számítógép és az internet előtt eltöltött időt.

A szabadidős tevékenységek táblázata egy gyakorisági indexet is tartalmaz, ami pontosabb sorrendet ad, mint például a napi rendszeresség százalékos aránya. Ennek az indexnek az értéke 3 lehetett, ha mindenki minden nap végzi az adott tevékenységet és 0, ha mindenki ritkábban vagy soha nem végez valamit.

A szabadidőben milyen gyakran végzed a következőket?

	minden nap %	hetente %	havonta %	ritkábban, vagy soha %	gyakorisági index
zenét hallgatsz	88	9	-	3	2.81
tévézel, videózol	68	25	2	5	2.57
könyvet, újságot olvasol	48	31	8	13	2.14
házimunkát végzel	34	49	8	9	2.07
sportolsz	25	47	11	17	1.81
motorozol, kerékpározol	23	35	18	24	1.58
számítógépezel (nem számítva az internetet)	25	32	11	32	1.50
szórakozni jársz	7	37	37	19	1.31
internetezel	10	27	14	49	0.97
pénzkereső munkát végzel	5	13	10	72	0.52

Rákérdeztünk egyes szórakozóhely-típusokra is, hogy a szórakozás mintázatáról pontosabb képet kapjunk. A napi rendszerességgel látogatott szórakozóhelyek listáján a bevásárlóközpontok, plázák az elsők, itt a diákok egynegyede hetente megfordul.

Milyen gyakran látogatod az alábbi szórakozóhelyeket? (%)

	minden héten	havonta többször	havonta egyszer	ritkábban, vagy soha
bevásárló központ, pláza	26	42	20	12
sportrendezvények, meccsek	18	20	20	42
éttermek, sörözők, pizzériák	17	29	29	25
disco, party	16	23	30	31
könyvtár	12	19	28	41
gyorséttermek	5	18	27	50
házibulik	5	14	30	51
multiplex mozi	4	21	32	43
művelődési központ	4	7	19	70
játéktermek	4	6	11	79
koncertek	2	6	17	75
színház	1	5	24	70

Ha a mintát szétbontjuk a diákok egyes csoportjaira, akkor jól kirajzolódnak a különbségek. A fiúk az átlagnál jobban szeretnek meccsre, játéktermekbe és házibulikba járni. A tanulmányi átlag emelkedésével együtt nő a könyvtár és a színház látogatottsága, míg csökken a diszkók és a játéktermek népszerűsége. A legfontosabb eredmény azonban, hogy a plázakultúrával összefüggő szórakozási formák (multiplex mozik, játéktermek, és természetesen maga a pláza) látogatottsága kiugróan magas az általános iskolások körében és az átlagnál alacsonyabb a felsőoktatásban résztvevőknél, ami azt mutatja, hogy éppen a legfiatalabb korosztály esetén veszi át a pláza a meghatározó és elsődleges szerepet a szórakozásban.

Mint láttuk, a számítógép egyre nagyobb szerepet tölt be a fiatalok szabadidős elfoglaltságaiban. A diákok legnagyobb része, közel felük elsősorban szórakozásra használja a számítógépet, ami jól beleillik a fenti képbe. Mindössze egyötödük használja elsősorban tanulásra vagy a házi feladat elkészítésére, míg egyharmaduk egyáltalán nem használ számítógépet sem az iskolában, sem otthon. A megkérdezett diákok 57 százalékának van otthon saját számítógépe, és ezek a diákok még nagyobb arányban használják a gépet szórakozásra (66 százalék). Internet-hozzáférése a családok 16 százalékának van otthonról, de ez az arány 25 százalék azoknál, ahol van otthon is számítógép.

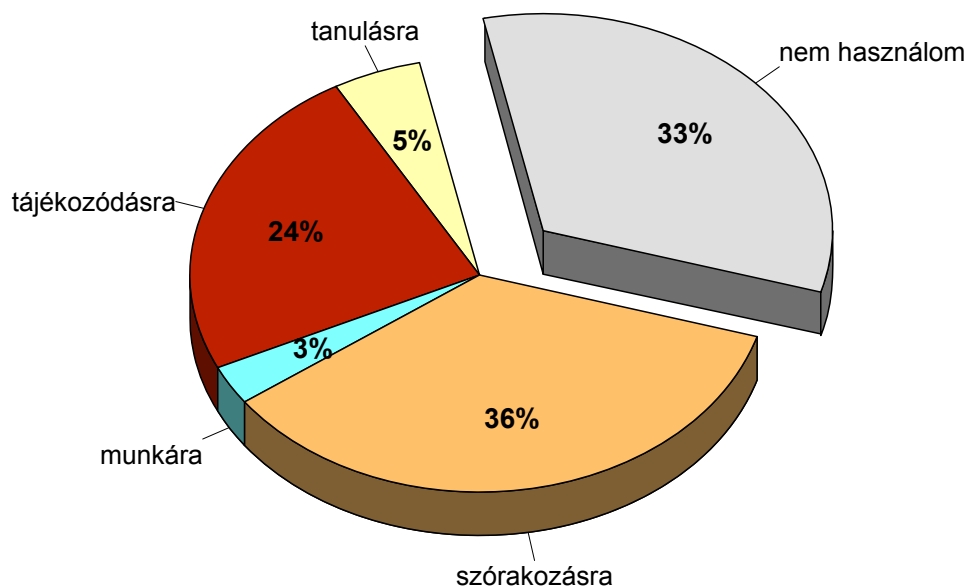
Az internet számos lehetőséget ad a kommunikációra. Ezek közül a böngészés a leggyakoribb, ezt a diákok 36 százaléka legalább hetente műveli. Ennél valamivel alacsonyabb az e-maileket küldő és/vagy fogadó diákok aránya, míg a chat vagy az ftp programok használata (ami valamivel mélyebb ismereteket igényel), még ennél is ritkább.

Milyen gyakran használod az internet adta lehetőségeket?

	naponta	hetente	havonta vagy ritkábban	még nem használtam
böngészés, szörfözés, barangolás	7	29	32	32
e-mail küldés, fogadás	10	21	23	46
chat-elés	5	17	32	46
ftp-zés	2	7	16	75

Amikor konkrétan az internet-használatról kérdeztük a diákokat, akkor kiderült, hogy a teljes mintát tekintve a legnépesebb csoport az internetet szórakozásra használók, míg munkára vagy tanulásra ennél jóval kevesebben gondolnak. Itt azonban figyelembe kell venni, hogy a kérdésben csak egy, a legjellemzőbb használati irányt lehetett megjelölni. Az otthoni internet egyelőre elsősorban a szórakozási és tájékozási arányokat növeli, ettől többen még nem használják a diákok közül tanulásra vagy munkára.

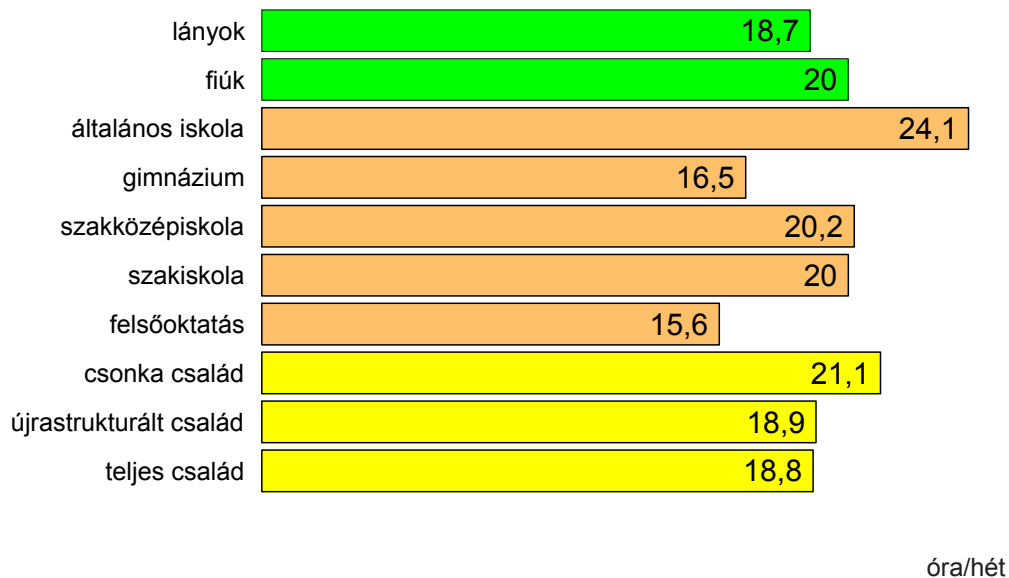
Elsősorban mire használod az internetet?

Korábban utaltunk rá, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége az utóbbi évtizedben a passzív időtöltések felé tolódott el, s a diákok az egyik legnagyobb elektronikus médiafogyasztók. A kérdezett tanulók egy átlagos hétköznap 147 percet töltenek a tévé előtt, ez hétfőtől péntekig több mint 12 órát jelent. Egy átlagos hétféligi napon 225 percet, közel

négy órát töltenek a képernyő előtt. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló egy héten 19.75 órát, azaz a hét 168 órájának 12 százalékát tölti tévénézéssel. Mindössze a diákok két százaléka nyilatkozta, hogy nem tévéznek.

Tévénézésre fordított átlagos idő hetente

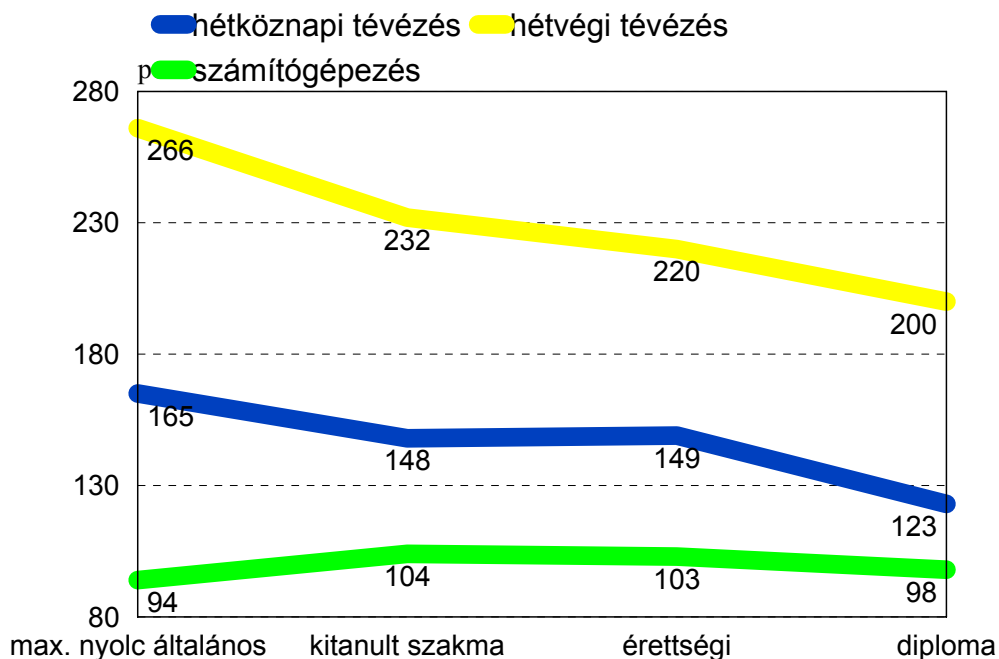
A tévénézési szokásokat befolyásolják az egyes társadalmi/demográfiai jellemzők. A fiúk, a fiatalabb diákok, a gyengébb tanulók és a képzetlen szülők gyermekei az átlagnál többet tévéznek, míg a diplomás szülők gyermekei, a jeles tanulók, a lányok valamivel kevesebbet. Iskolatípus szerint még nagyobb eltérés mérhető, míg a gimnazisták csak heti 16 és fél órát tévéznek, addig a szakközépiskolások és a szakiskolások 20, az általános iskolások pedig már 24.1 (!) órát.

A kérdőívben megkérdeztük, hogy az iskolán kívüli szabadidejükben a diákok naponta hány órát ülnek a számítógép előtt (nem számítva tehát az iskolai kötelező használatot). Itt mindössze 15 százalék volt azok aránya, akik semennyi időt nem töltenek a számítógép képernyője előtt iskolán kívül (ez a tévéhez képest soknak tűnik, de nagy átlagban az elmúlt egy évben, más városokban végzett vizsgálatokhoz képest a felére esett vissza), a többiek viszont napi 103 percet ülnek a gép előtt. A fiúk és a szakközépiskolások az átlagnál jóval többet, míg a felsőoktatásban lévő diákok ennek az időnek alig háromnegyedét töltik a gép előtt. Akinek egyébként van saját számítógépe és/vagy internet-hozzáférése otthon, az valamivel többet számítógépezik.

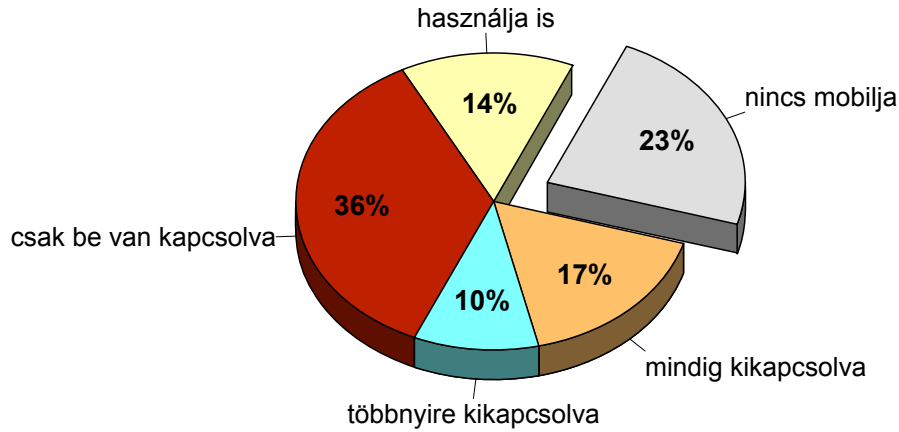
A szülők, és elsősorban az apa iskolai végzettsége meglehetősen nagy eltéréseket okoz a képernyő bármelyik típusának „fogyasztásában”, így ezt egy külön ábrán is bemutatjuk. Jól látható, hogy míg a hétköznapi és a hétvégi tévénézés az apa iskolai végzettségének növekedésével csökken, addig a számítógép-használat nagyjából egyforma marad. Itt az az érdekes, hogy eddig ez az érték az apa végzettségével nőtt, mert az elsődleges különbségek a hozzáférési (anyagi) lehetőségekben rejlettek, most azonban már nagyjából egyformán hozzáférhető lett, használata folyamatosan nő, és a diplomás apák gyermekeinél már megközelíti a tévénézésre fordított időt, legalábbis hétköznapokon.

A képernyők előtt töltött idő az apa végzettsége mentén

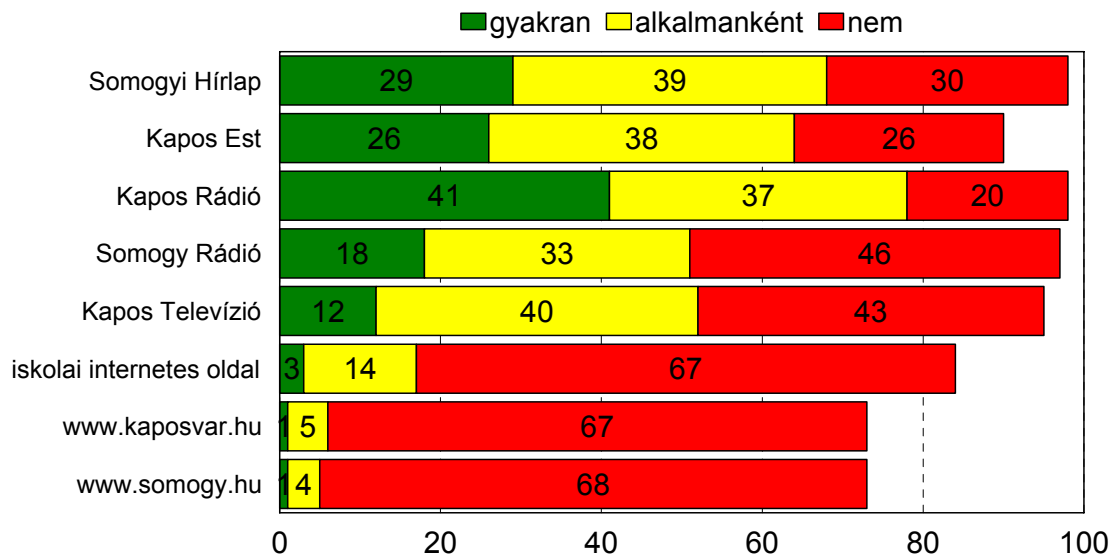

Az elektronikus eszközök térhódításához tartozik az, hogy a diákok 77 százalékának van mobiltelefonja. Emellett a mobillal rendelkező diákok többsége tanóra alatt sem zavartatja magát, bekapcsolva tartja a telefonját, és egy részük használja is.

Mobiltelefon az iskolai tanóra alatt...

A tanulók tájékozódási szokásai a helyi sajtóból

A szabadidő eltöltésének módját jelentősen befolyásolhatja az információszerzési mintázat. A kaposvári diákok körében az olvasottabb írott médium a Somogyi Hírlap, amit egyharmaduk rendszeresen forgat, de nincs sokkal elmaradva a Kapos Est sem. Az elektronikus médiumok közül legtöbben a Kapos Rádiót hallgatják, a Somogy Rádió és a

Kapos Televízió ennél kevésbé népszerű. Az internetes oldalak közül az adott iskola honlapja a legkeresettebb, de még így is csak 17 százalék említette, hogy legalább alkalmanként felkeresi.

A következő ábrán látható adatok emellett az ismertségről is árulkodnak, amiből az látszik, hogy a városi és megyei internetes oldal kivételével mindegyik forrás ismertnek mondható, vagyis mellőzésük nem amiatt történik, mert a diákok nincsenek tisztában a létezésükkel.

5. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

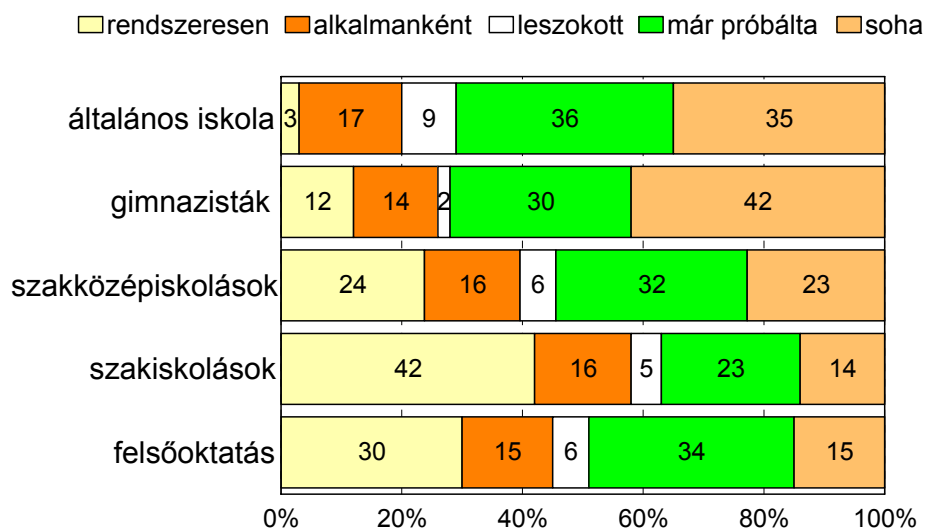
A kábítószer fogalmát a különböző szerzők különféleképpen határozzák meg, ám abban szinte mindenki egyetért, hogy kábító hatású, a tudatállapotot módosító hatású anyagok, szerek jelenléte egyidős az emberi társadalmak kialakulásával. Már a primitív törzseknél is megtalálhatók a különböző füvek, gombák főzetei, melyek vallási és transzcendentális szertartások elmaradhatatlan kellékei, a bódulat vagy éppen a gyógyítás eszközei voltak. A pszichoaktív szerek egyik része az modern társadalmakban élvezeti cikként szervesültek, fogyasztásuk legális, kereskedelmi forgalomban hozzájuk lehet jutni. Hagyományosan ilyen anyagok az alkohol, a dohány, a kávé, a tea, bizonyos növényekből kivont vagy szintetikus úton előállított gyógyszerek, illetve ide sorolhatók az utóbbi időben a különböző energia italok is. A pszichoaktív szerek másik része az európai kultúrkörben kevésbé szervesült, számos országban tiltott, illegális anyagok. E kábítószerek felosztása nem egyértelmű a szakirodalomban, többféle dimenzió mentén számos felosztással lehet találkozni.

A kutatás során az illegális kábítószerek csoportjába az ópiumot vagy ópium helyettesítő depresszáns szereket (máktea, ópium, heroin, kodein, metadon), a stimulációs anyagokat (amfetamin, kokain, crack, speed, extasy), a hallucinogéneket (hasis, marihuána, LSD, PCP, peyotl) és az inhalánsokat (szerves oldószerek; ragasztók, hígítók, csavarlazítók gőzének belélegzése) soroltuk. A legális drogok közé a dohányzás, az alkohol fogyasztás, a nem orvosi célú gyógyszerfogyasztás, a kávé és energia italok fogyasztását valamint mesterséges izomnövelő szereket, anabolikus szteroidokat soroltuk.

A gyermek és fiatalkori dohányzás szerte a világon - így Magyarországon is - komoly gondot jelent. A kaposvári kutatás során kérdezett tanulók körében mért adatok magas dohányzási intenzitásról vallanak, és ha figyelembe vesszük, hogy melyik korosztályról van szó, igencsak riasztóak.

A vizsgált tanulók 23 százaléka rendszeresen dohányzik, további 15 százaléka pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 31 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták mindössze 25 százalék, és csupán hat százalék említette, hogy dohányzott, de leszokott már róla.

A dohányzók aránya iskolatípusonként

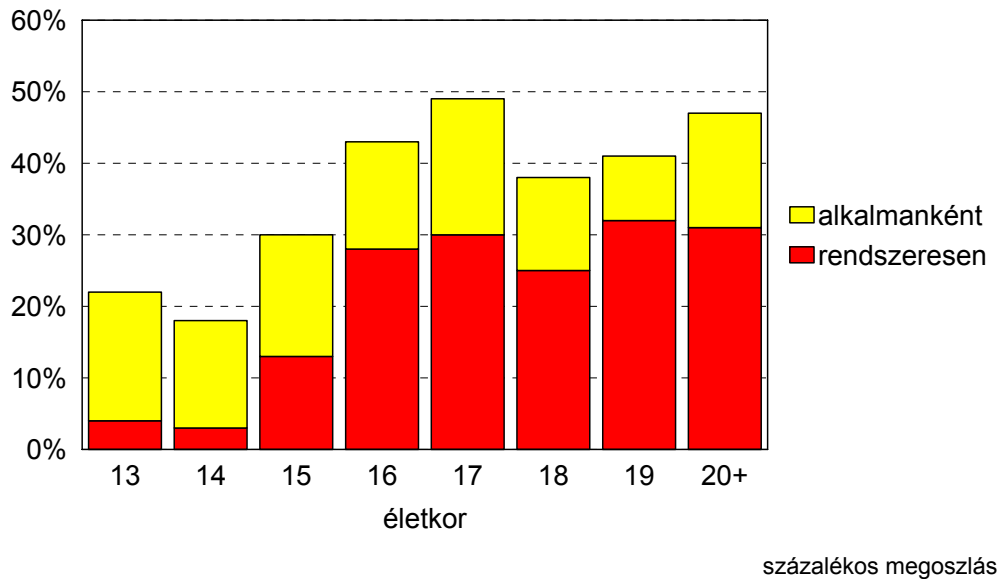

A dohányzás már az általános iskolában jelen van, a megkérdezett diákok 20 százaléka dohányzik kisebb nagyobb rendszerességgel. A középiskolai képzési típusa mentén tekintve, a kérdezett gimnazisták körében a legjobb a helyzet, a tanulók 42 százaléka soha nem is próbálta ki a dohányzást, a rendszeres dohányzók aránya 12 százalék. Ennél rosszabb a helyzet a szakmai képzést adó középiskolában, a szakközepesek 24 százaléka és szakiskolások 42 százaléka rendszeresen dohányzik, s a korosztály további 16-16 százaléka alkalmanként gyújt rá. Az egyetemi, főiskolai évekre 15 százalékra csökken azok aránya, akik nem is próbálták ki a dohányzást és a diákok nagyjából fele dohányzik rendszeresen vagy alkalmanként.

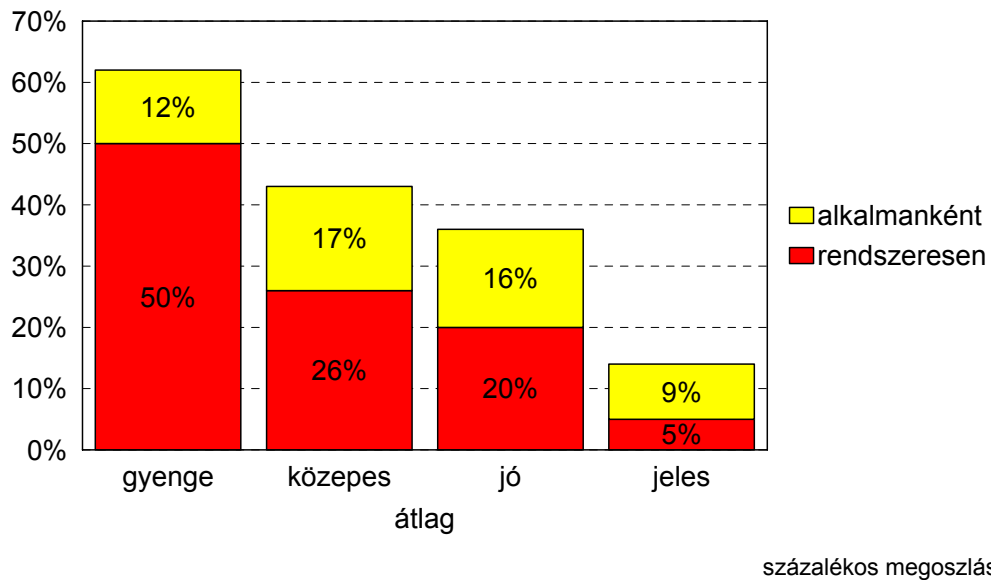
Érdekes módon a fiúk és a lányok között nincsen nagy különbség, mindössze annyi állapítható meg, hogy a lányok között valamivel nagyobb arányban vannak a dohányzást kipróbáló diákok.

Az életkor növekedésével emelkedik a rendszeresen és alkalmanként dohányzók aránya. A rendszeres dohányzás úgy tűnik, hogy a 16. évre áll be egy állandó szintre, ezt követően a változások többségéért inkább az alkalmi dohányosok számának ingadozása felelős. A legveszélyesebb a 14-16 év közti kor, amikor a legtöbb diák szokik rá a cigarettára.

A dohányzó fiatalok aránya az életkor dimenziójában

A dohányzó fiatalok aránya a tanulmányi átlag dimenziójában

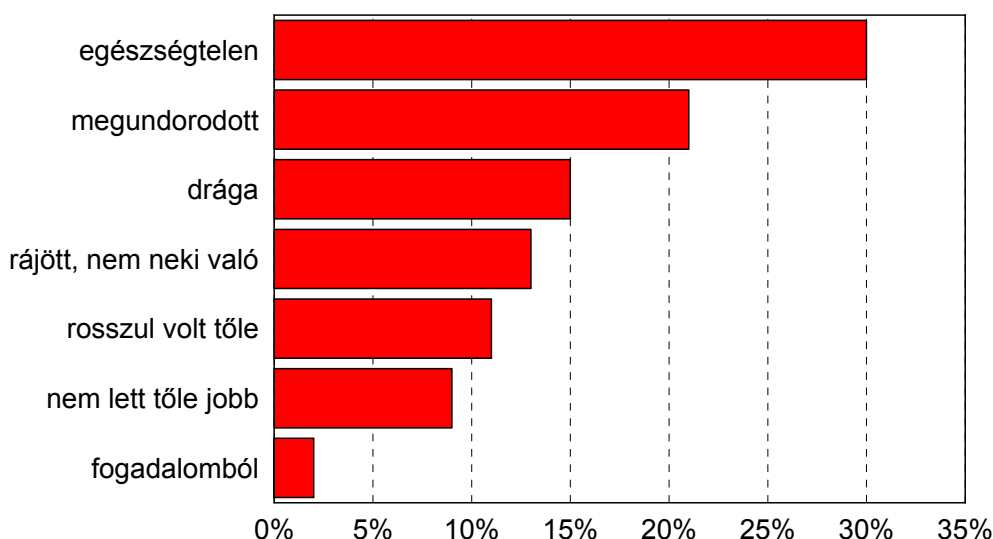
A szülő iskolai végzettsége mentén is található szignifikáns eltérés. A dohányzási intenzitás a diplomás szülők gyermekeinél a legalacsonyabb, bár az meglepő, hogy az érettségizett és érettségivel nem rendelkező szülők gyermekei közt nincsen szignifikáns különbség. Mindebből következik, hogy a tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a

gyenge tanulmányi eredményt elérők 50, addig a jelesek csak 5 százaléka dohányzik rendszeresen. Az is megállapítható, hogy a rendszeres dohányosok aránya átlag feletti az újrastrukturált családokban.

Arra is rákérdeztünk, hogy a dohányos fiatalok mióta cigarettáznak. A teljes minta átlaga 2.7 év, a diákok fele azonban kevesebb, mint két éve dohányzik (ez nem meglepő, mivel a mintában sokan vannak a kritikus életkorban, amikor éppen csak elkezdték a dohányzást). A dohányzással eltöltött évek az életkor emelkedésével logikusan egyre nőnek, amíg az általános iskolás dohányosok alig egy, addig a húsz évesek már közel öt dohányzással eltöltött évet tudhatnak maguk mögött, ezzel is jól mutatva az említett 14-16 éves kor meghatározó szerepét.

Életkor	Dohányzással eltöltött évek száma
14 vagy kevesebb	1,3
15	1,8
16	2,1
17	2,1
18	2,5
19	3,0
20 vagy több	4,8

A dohányzás abbahagyásának tipikus okai

Azok, akik dohányoztak, de már leszoktak róla, jobbra csak kevés időt töltöttek dohányosként – ebben valószínűleg szerepelnek a cigarettát csak kipróbáló, de aztán nem

választó diákok is. A leszokott dohányosok mindössze 12 százaléka hagyta abban a dohányzást egy év vagy ennél több füstölés után, több mint felük az első két hónap után mondott le róla. A leszokás tipikus okai között elsősorban a dohányzás egészségtelen voltát említették a fiatalok, de sokan mondták, hogy egyszerűen megundorodtak a cigitől. A dohányzást abbahagyók 15 százaléka a dohánytermékek magas ára miatt szokott le.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 9.6 szál cigarettát szívnak el. Jellemző, hogy a fiúk, az idősebb diákok, a szakiskolások és a felsőoktatásban lévők az átlagosnál többet szívnak, míg gyengébb dohányosokat találtunk a helyi diákok és fiatalabbak között.

A dohányos tanulók által naponta elszívott cigaretta mennyisége a különböző alcsoportokban

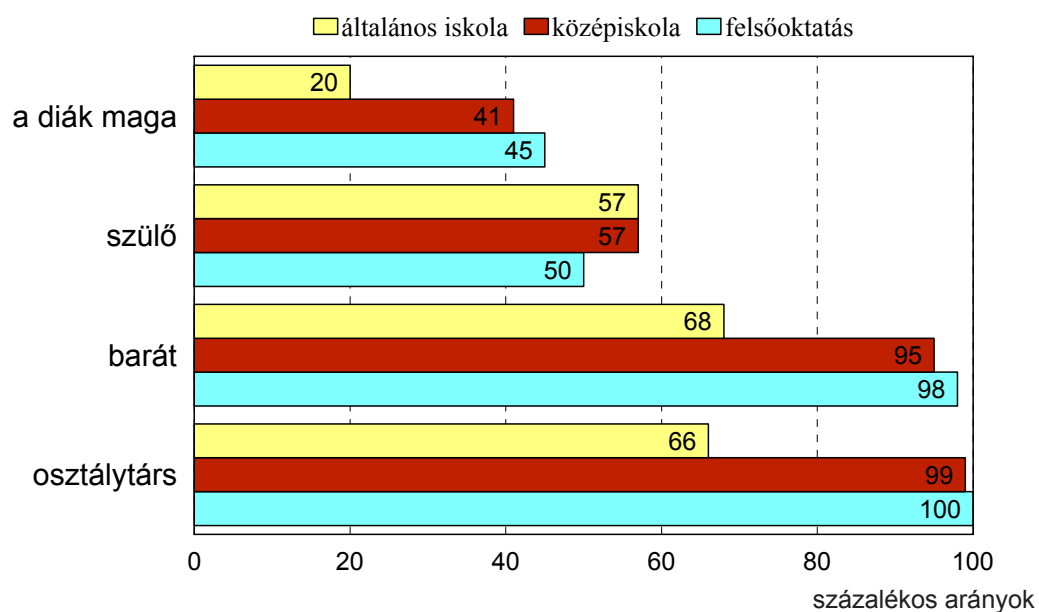
	szál/nap
fiú	10.9
lány	8.0
általános iskolások	4.6
szakiskolások	11.0
szakközépiskolások	7.2
gimnazisták	6.7
felsőoktatásban tanulók	14.1
kaposvári lakos	8.1
naponta bejáró, ingázó	10.0
kollégisták	10.5
14 éves vagy fiatalabb	5.2
15 éves	5.7
16 éves	10.7
17 éves	7.0
18 éves	10.6
19 éves	11.3
20 éves vagy idősebb	13.2
érettségi nélküli szülők	9.7
érettségizett szülők	9.6
diplomás szülők	8.7
csonka család	9.4
újrastukturált család	11.0
ép család	9.3
gyenge tanulók	11.4
közepes tanulók	9.4
jó tanulók	9.5
jeles tanulók	6.1
ÁTLAG napi szál	9.6

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően háromféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása, a harmadik a külső referencia személy. Szakértői vélemények szerint a dohányzás elkezdésében az embereket különösen a fiatalokat elsősorban nem az élvezeti vágy, hanem az utánzás igénye motiválja. A fiatal tanuló ösztönösen utánozza azt, akit tekintélynek, referencia személynek tart, akár a korcsoportban akár azon kívül. "Később a vele hasonló társadalmi helyzetben levőkkel szemben megnyilvánuló versenyszellem hajtja, esetleg az az emberre jellemző tulajdonság, hogy az ismeretlen megismerésére törekszik, kipróbál és kísérletezik. "Amikor fiataloktól megkérdeztük, hogy ők miért dohányoznak, az alábbi válaszokat kaptuk: 'olyan jól ellazít', 'valamit csinálni kell, ha unatkozom', 'segít abban, hogy sovány maradjak', 'mert mindegyik barátom dohányzik', 'megszoktam már', 'jólesik', 'idősebbnek látszom tőle', 'függetlennek érzem magam tőle', 'olyan laza dolog cigizni!'"²

A kaposvári tanulók családjának 56 százalékában a szülők között van dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A középiskolás diákok 95, a felsőoktatásban tanulók 99 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s az általános iskolában is csak minden harmadik diák mentes dohányos barátoktól.

Ki dohányzik a diák környezetében?

² forrás: HELPI Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda - Pohár, Csésze, Hamuzó című kiadványa

A dohányzás mellett más egészségkárosító szerekkel is élhetnek a fiatalok. Köztudomású, hogy a magyar társadalomban a legelterjedtebb pszichoaktív szer az alkohol. Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módozatok közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer, ha szenvedéllyé válik (naponta 6-8 csésze kávé elfogyasztásának már jelentős veszélyei lehetnek). A kávé legális drog, a tea és a kóla mellett a legismertebb koffeintartalmú ital. Kémiaileg a koffein vegyülete a morfiummal és a kokainnal megegyező megítélés alá esik³. Az utóbbi években a fiatalok körében fokozatosan elterjedt egy másik koffein tartalmú, serkentő hatású legális "doppingszer", az energia ital is, illetve az ifjúsági korosztály számára is legálisan hozzáférhetők a mesterséges izomnövelő szerek, az anabolikus szteroidok⁴.

Ezek közül a fiatalok elsősorban a kávé és az alkoholt részesítik előnyben, mindössze egytizedük nem is próbálta ezeket a szereket. A kávéivás hajlamosabb rendszeressé válni, míg az alkoholra inkább az alkalmankénti fogyasztás jellemző. Az energia italok is egyre nagyobb teret hódítanak, míg a mesterséges izomnövelő szerek fogyasztása csak a diákok egy szűk körében elterjedt.

	igen, rendszeresen	igen, alkalmanként	nem, de már kipróbáltam	nem, és nem is próbáltam ki soha
Szoktál kávé inni?	14	38	38	10
Szoktál alkoholt inni?	8	60	23	9
Szoktál energia italt inni?	6	30	41	24
Szoktál mesterséges izom- növelő szereket fogyasztani?	2	2	7	89

százalékos megoszlások

Az egyes szerek fogyasztása tekintetében számos eltérés van a diákok egyes csoportjai között. A kávéfogyasztás fokozatosan nő az életkorral, nagyobb arányban jellemző a lányokra, a gyenge tanulóakra, a szakiskolásokra és a felsőoktatásban tanulóakra. Az energia italok népszerűbbek a fiúk és az érettségizett szülők gyermekei körében. A mesterséges

³ A növényből kivont vagy szintetikus úton előállított koffein száraz, kristályos szerkezetű fehér szín és keserű ízű anyag, gyógyszereknek adalék anyaga, koffeintartalmú gyógyszer több fájdalomcsillapító is.

⁴ Az anabolikus szteroidok serkentik a fehérjésintézist, erősítő hatásúak. Testépítő és teljesítményt növelő de egyben károsító hatásuk miatt a sportolóknál doppingszernek minősülnek. Gyógyászati roboráló szerként is alkalmazzák.

izomnövelő szereket is inkább a fiúk fogyasztják, de a szakiskolások körében is az átlagosnál kedveltebbek. Az alkohol fogyasztása szintén a korral nő együtt, jellemzőbb a szakközépiskolásokra és a gyengébb tanulókra.

Más településeken mért kutatások alapján az alkoholfogyasztás szociális környezetéről állítható, hogy a tanulók körében ez alapvetően a barátokhoz kapcsolódik, többségük kizárólag ebben a körben szokott alkoholt fogyasztani. A tanulók közel negyede a baráti kör mellett családi körben is iszik néha, s elenyésző azok aránya, akik kizárólag családon belül teszi ezt, csakúgy mint azok aránya, akik egyedül isznak⁵.

A szociális ivás vizsgálatok fontos szempont, hogy milyen gyakran jut el az ivás a részegségig. Relatív többségük tud mértéket tartani, 47 százalék említette, hogy soha nem rúg be (igaz ebben benne van az a 19 százalék is, aki egyáltalán nem is iszik), egynegyedük nagyon ritkán, további egynegyedük pedig alkalmaként rúg be. Az állandóan lerészegedők aránya négy százalék.

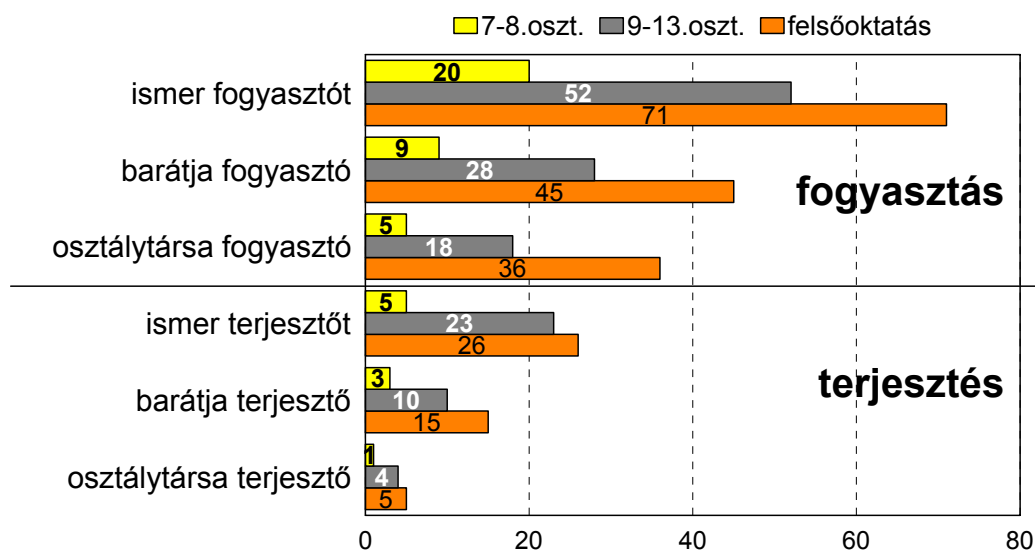
A legális szereknél érthetően sokkal kevésbé elterjedt a tiltott kábítószeres fogyasztása. Önbevallásuk alapján a kaposvári tanulók 12 százaléka próbált már ki valamilyen kábítószerrel, bár valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók fele ismer olyan fiataalt, aki kábítószerrel fogyaszt, 28 százalékának a barátaai körében is van drogos. 21 százalékuk személyesen ismer olyan fiataalt, aki kábítószerrel árusít, 10 (!) százalékuknak a barátaai körében is akad ilyen. Tapasztalataink szerint a kábítószerrel fogyasztó tanulók jelentős része a megszigorított drogpolitikából fakadó törvénymódosítás óta rejtőzködve marad, még az anonim kérdőívekben sem vállalja drogfogyasztását, tudva, hogy bűncselekményről van szó és jogilag is elítélhető.

Ezzel együtt figyelemreméltó, hogy a fogyasztók ismerete az általános iskola utolsó éveitől a felsőoktatásig 20-ról 71 százalékra nő, míg ugyanez a változás a terjesztők esetén 5-ről 26 százalék. A barátok, mint a legfontosabb csoport a drogfogyasztásban (a legtöbb fiataalt ugyanis a közhiedelemmel ellentétben nem idegenek szoktatják a drogra) körében a fogyasztók aránya 9-ről 45 százalékra nő és sokaknál a terjesztés sem akadály a barátságának.

---

⁵ Az alkoholt fogyasztó embereket általában három csoportba sorolják: a) a társasági ivók v. szociális ivók csak társasági összejövetelek alkalmával fogyasztanak több-kevesebb alkoholt; b) Rendszeresen ivók azok, akik rendszeresen (pl. mindennap vagy minden héten) fogyasztanak kis mennyiségű alkoholt, akár egyedül is; c) mértéktelenül ivók pedig a valódi vagy a rejtett alkoholisták és a zugivók

A tanulók kábítószerrel való kapcsolata

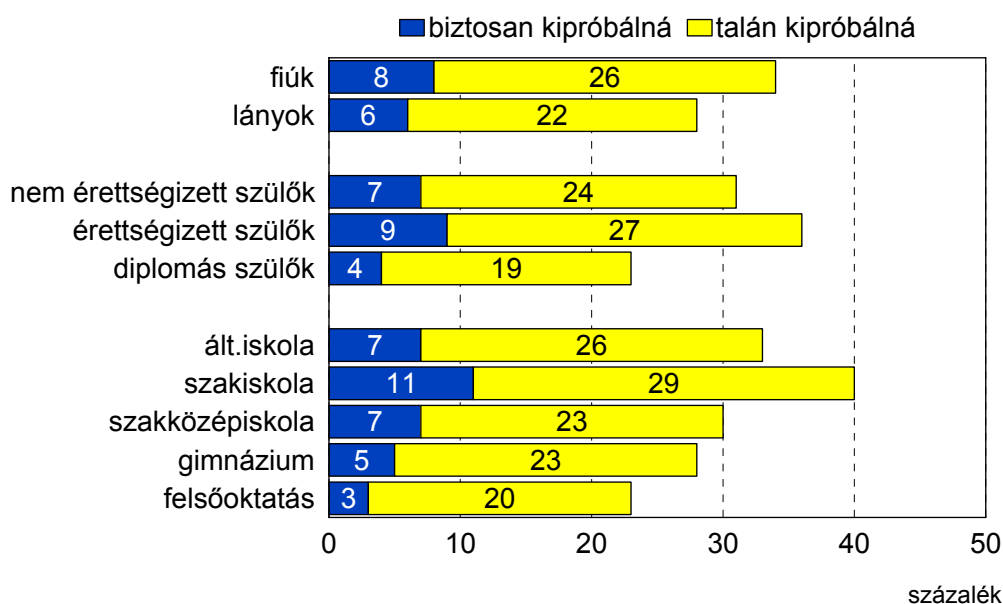

A diákok 13 százaléka említette, hogy nem fogyaszt kábítószer, de már megfordult a fejében, hogy kipróbálja. Ha nem lenne tiltott a fogyasztása, akkor 7 százalék egyértelműen fogyasztaná, 69 százalékuk akkor is elutasítaná, míg 24 százalékuk bizonytalan a kérdésben. Amennyiben nem tiltanák a fogyasztást, a korábban elutasítók két százaléka próbálná ki valamelyik drogot.

A kipróbálók valamivel többen lennének a fiúk, mint a lányok között. Érdekes módon a szülők iskolai végzettsége mentén az érettségizett szülők gyermekei a legveszélyeztetettebbek. Ami az iskola típusát illeti, itt leginkább a szakiskolások váltanának fogyasztóra, legalábbis a kipróbálás szintjén, és rögtön utánuk az általános iskolások következnek, akik a többi középiskola és a felsőoktatási intézmények hallgatóinál nagyobb arányban próbálnák ki a drogokat.

Itt elmondható, hogy a fiúk és a szakiskolások amúgy is az átlagosnál nagyobb arányban fogyasztanak kábítószer, míg a felsőoktatásban tanulók körében, akik szintén magas fogyasztói aránnyal rendelkeznek, a legalizálástól nem nőne az átlagnál jelentősebben a fogyasztás, vagyis közülük, aki akarja, az a tiltás vagy legalizálás ellenére is fogyaszt drogokat.

Kipróbálnád a kábítószeret, ha nem lenne tiltott a fogyasztása?

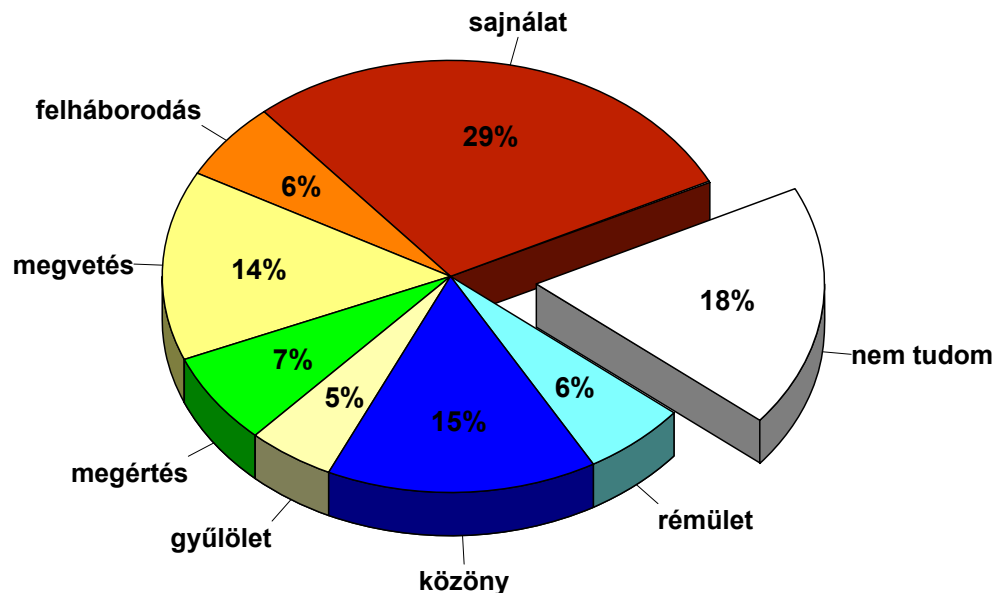

A kábítószeres és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös számunkra, hogy a kábítószer kipróbálók, illetve a kábítószeres elöl el nem zárkózók milyen szerekek kísérleteznének, milyen szereket próbálnának ki. A legkisebb - szinte elenyésző - arányban a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású opiátokat (heroin, máktea) illetve a szorongásoldó gyógyszereket említették. A stimulánsok, mint például a speed a vagy a kokain már népszerűbbek a fiatalok között. Ezek a szerekek általában serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő, de a legnépszerűbb kábítószeres a hallucinogén anyagok (extasy, LSD, marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána, általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják. Az összes kaposvári 13 százaléka már találkozott ezzel a szerrel, vagy pedig alkalomadtán ezt próbálná ki. Ezek az anyagok olyan vegyületek, amelyek átmeneti pszichózist váltanak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy nem okoznak testi függőséget (bár ezt egyes szerzők vitatják), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszűntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik.

Arra is választ kerestünk, hogy a kábítószerfüggőkkel kapcsolatban melyik érzés a legjellemzőbb a diákokra. Mi hetet soroltunk fel, melyek közül leginkább a sajnálat volt

jellemző, de sokan éreznek közönyt vagy megvetést is irántuk. A diákok egyötöde nem tudott a kérdésre válaszolni.

Melyik érzés jellemző rád a kábítószerfüggőkkel kapcsolatban?

Az egészségmegőrzés fontos eleme az orvosi kontroll. Bár fiatal korban a diákok jobbra csak akkor járnak orvoshoz, ha valóban betegek, nem érdektelen megnézni, hogy a diákok milyen orvosoknál jártak az elmúlt egy évben. Mindössze három százalékuk említette, hogy nem járt orvosnál, legtöbben fogorvosnál voltak (60 százalék), de közel annyian látták a körzeti orvost (55 százalék) és az iskolaorvost (50 százalék). Egyharmaduk volt kórházban vagy más szakrendelésen, míg 13 százalékuk vett részt tüdőszűrésen.

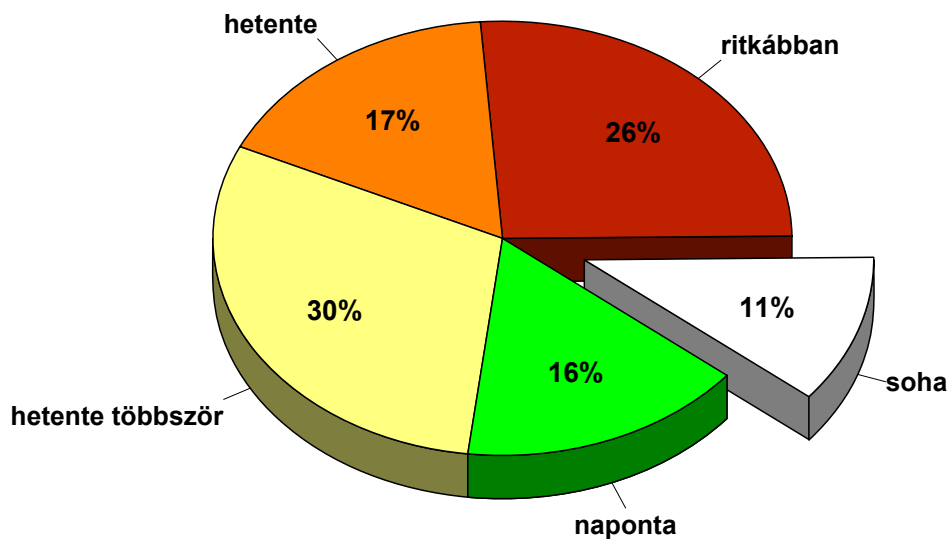
A szabadidő eltöltésének egyik hasznos és egészséges módja lehet a sport. Ha az iskolai testnevelés órákat nem számítjuk, akkor a diákok 16 százaléka sportol naponta, közel egyharmaduk pedig hetente többször. Az iskolán kívül egyáltalán nem sportoló diákok aránya 11 százalék.

A sportolási hajlandóság az átlagosnál magasabb a fiúk, az általános iskolások és a gimnazisták körében, továbbá nő az apa iskolai végzettségének növekedésével.

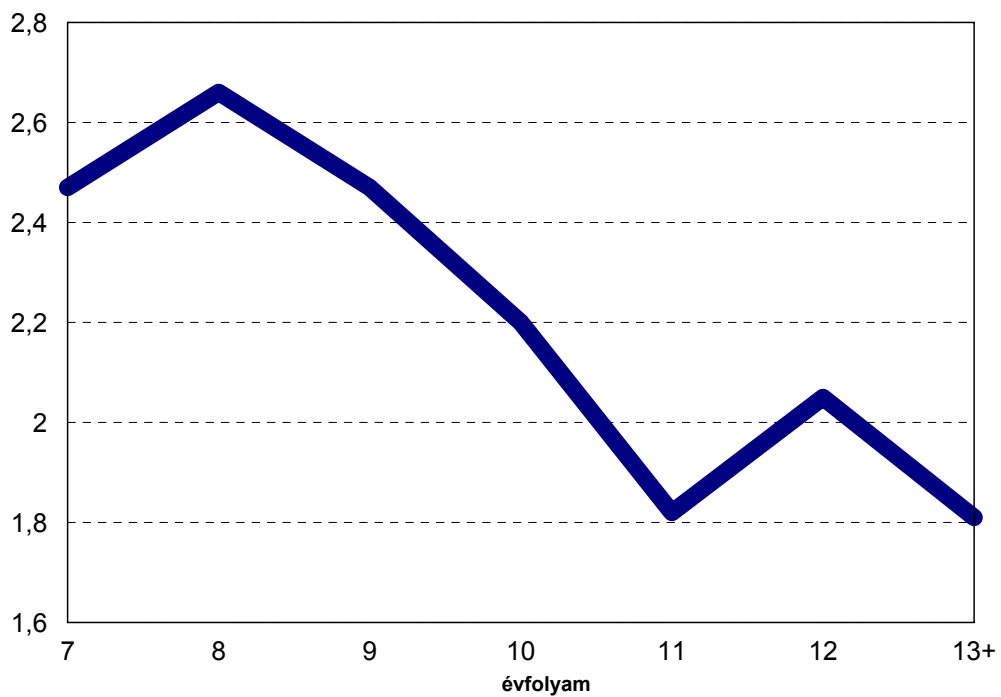
Mint a következő ábrán is látszik, a tanórán kívüli sportolás jóval alacsonyabb intenzitású a középiskolákban, mint az általános iskolában. Összességében nézve egy drámai

visszaesés tapasztalható a 8-11. évfolyam között, vagyis ahogy a középiskolai terhek megjelennek, ez rögtön visszafogja a sportolást, ami később sem tér vissza a korábbi szintre.

Az iskolán kívüli sportolás gyakorisága

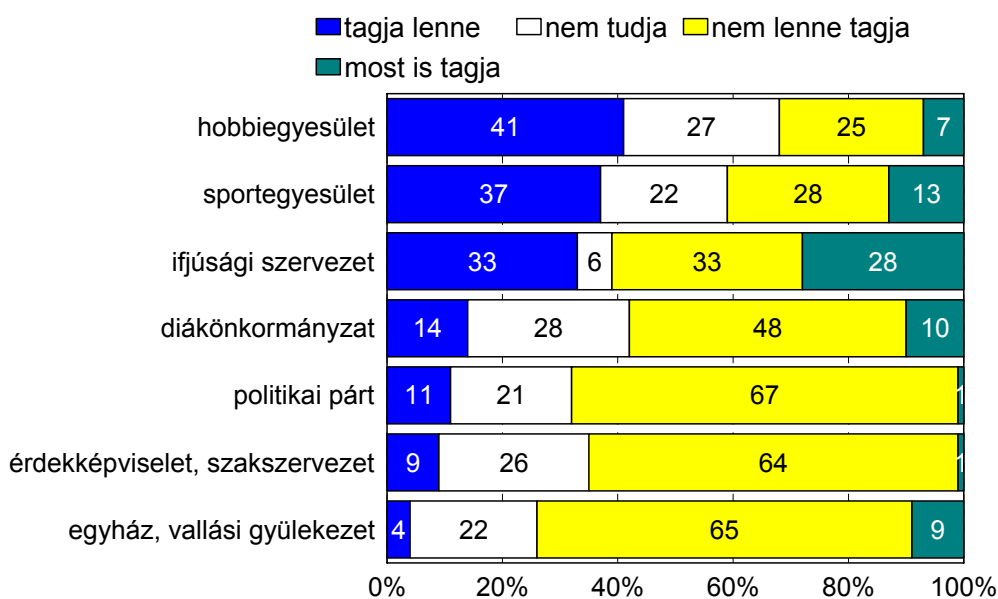
Sportolási intenzitás az egyes évfolyamokban

6. KÖZÉLET

A közélettel kapcsolatos vélemények közül először arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok vajon lennének-e tagjai bizonyos szervezeteknek. Legkevesebben valamely egyházat választották. Politikai pártnak illetve szakszervezetnek, érdekképviselőnek mindössze a fiatalok egytizede lenne tagja a jövőben. Más kutatásokhoz hasonlóan legtöbben a leglazább szerveződési típusokat, a hobbi egyesületeket vagy sportegyesületeket választották, ezeknek a fiatalok 41-37 százaléka lenne tagja, ami azonban éles ellentétben áll a tényleges tagságot firtató kérdésre kapott eredményekkel. Nagy távolság van a hajlandóság és a tényleges részvétel között.

Társadalmi szervezetekhez való viszony

A diákoknak felsoroltunk 13 szervezetet, intézményt és megkérdeztük, mennyire bíznak abban, hogy jó munkát végeznek. A kapott eredményeket százfokú skálára számoltuk át, ami azt mutatja, hogy a leginkább a polgármesterről vélik a diákok, hogy jó munkát végez, míg a politikai pártokban a legalacsonyabb a bizalom. A polgármester mellett még az osztályfőnökbe vetett bizalom jelentős, míg a pártokon kívül a kormány és a parlament bizalmi indexe sem a legfényesebb.

Az egyes intézmények bizalmi indexe

	általános iskola	közép- iskola	felső- oktatás	teljes átlag
A város polgármestere	66	68	63	67
Az osztályfőnököd	53	64	51	61
Tévé, rádió	64	59	48	57
Ifjúsági szervezetek	51	56	53	54
Bíróságok	51	54	47	52
Honvédség	52	51	40	49
A polgármesteri hivatalban dolgozók	53	48	48	49
A városi önkormányzati képviselők	47	46	51	47
Egyházak	48	46	40	45
Rendőrség	49	40	40	41
Kormány	41	35	42	37
Parlament	36	35	38	35
Politikai pártok	32	28	31	29

pontszám százfokú skálán

Ha megvizsgáljuk az adott válaszokat az egyes iskolatípusok mentén, akkor az derül ki, hogy a tévé és rádió, a honvédség, az egyházak és a rendőrség bizalmi indexe az életkor előrehaladtával egyre csökken.

Ha a középfokú oktatási intézményeken belül vizsgáljuk az indexeket, akkor az látható, hogy három intézmény esetén van szignifikáns eltérés. A szakiskolákban és szakközépiskolákban az átlagosnál nagyobb a bizalom a tévében és rádióban, valamint az egyházakban (ez utóbbiban igazából csak a szakiskolások bíznak), míg a gimnazisták jobban bíznak az osztályfőnökükben.

Az egyes intézmények bizalmi indexe

	szakiskola	szakközép- iskola	gimnázium
A város polgármestere	64	69	70
Kormány	34	33	38
Tévé, rádió	65	60	50
Bíróságok	55	53	53
Politikai pártok	27	26	31
Az osztályfőnököd	53	66	73
A városi önkormányzati képviselők	44	45	50
Parlament	33	34	37
Honvédség	53	51	48
A polgármesteri hivatalban dolgozók	45	49	50
Egyházak	55	43	42
Ifjúsági szervezetek	60	54	56
Rendőrség	40	41	40

pontszám százfokú skálán

Felsoroltunk a diákoknak a demokratikus társadalmi berendezkedés néhány alapvető elmét. Hagytuk, hogy a diákok maguk értelmezzék ezeket, nem mondtuk meg, hogy mit kell érteni pl. sajtószabadság vagy tolerancia alatt. A diákok a felsorolt elemek mindegyikét fontosnak tartották a demokrácia szempontjából, leginkább a sajtószabadságot, és a többinél valamivel kevésbé a kisebbségi jogok biztosítását, bár a százfokú skálán ez utóbbi is 50 pont felett volt.

Itt is megfigyelhető az egyes iskolatípusok közti különbség. A sajtószabadság, az erkölcs, a többpártrendszer, a tolerancia és a kisebbségi jogok egyre fontosabbak, ahogy az általános iskolából a felsőoktatás felé közelítünk. Ezzel szemben a szabályok betartása a felsőoktatási hallgatók szerint már nem olyan fontos a demokrácia szempontjából, míg az általános iskolásoknál ez a második legfontosabb. Fontos megjegyezni, hogy egyik elem sem került 50 pont alá a százfokú skálán egyik iskolatípusban sem.

Szerinted az alábbiak mennyire fontos alkotóelemei a demokráciának?

	általános iskola	közép- iskola	felső- oktatás	teljes átlag
Sajtószabadság	76	80	89	81
Erkölcs	70	77	83	77
Közéletben való aktív részvétel	70	73	72	72
A hagyományok tiszteletben tartása	69	67	74	69
Feltétel nélkül betartani a szabályokat	75	68	67	69
Többpártrendszer	58	66	84	69
Tolerancia a mássággal szemben	59	66	76	67
Kisebbségi jogok biztosítása	53	54	70	57

	szakiskola	szakközép- iskola	gimnázium
Közéletben való aktív részvétel	72	72	75
Sajtószabadság	73	80	84
A hagyományok tiszteletben tartása	67	67	67
Erkölcs	76	76	78
Feltétel nélkül betartani a szabályokat	65	68	68
Tolerancia a mássággal szemben	65	65	69
Kisebbségi jogok biztosítása	57	50	58
Többpártrendszer	58	62	79

pontszám százfokú skálán

Az előbbi kérdéshez hasonlóan itt is megnéztük a középfokú oktatási intézmények közötti eltéréseket. Ez alapján az látszik, hogy mindössze két esetben van szignifikáns eltérés, a sajtószabadság és a többpártrendszer fontosabb a gimnazisták számára, mint a szakmai képzésben résztvevő diákok számára. Emellett egy furcsa eltérést fedeztünk még fel, a kisebbségi jogok valamiért kevésbé lényegesek a szakközépiskolás diákok számára.

7. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

A kaposvári tanulók élethelyzetét, élményvilágát és értékrendjét felmérő kutatásunk nem lenne teljes a diákok pszichés állapotának és identitásának vázolója nélkül.

A tanulók többsége a lelki állapotára vonatkozó negatív jellemzőket általában nem érezte magára nézve igaznak. Ugyanakkor az individualizmussal összefüggő állításokkal egyetértenek, vélik úgy, hogy minden lehetőséget meg kell ragadniuk, és a saját sorsukért ők a felelősek. Ebbe a rendszerbe beleillik, hogy a tanulók elenyésző része gondolja csak úgy, hogy a vallás komoly szerepet játszik az életében (százfokú skálán mindössze 31 pont).

A következő állításokat mennyire érzed igaznak saját magadra nézve?

	általános iskola	közép- iskola	felső- oktatás	teljes átlag
Minden lehetőséget meg kell ragadnom	86	84	81	84
A saját sorsomért én vagyok felelős	81	82	83	82
Szeretem a hazámat.	81	79	83	80
Ha valamit elvállalok, akkor azt meg is csinálom.	75	77	81	77
Általában határozott vagyok céljaim követésében.	74	69	68	70
A barátaim általában hallgatnak rám.	65	66	68	66
Meg kell tanulnom beérni azzal, ami van.	73	67	54	65
A szabályokat mindenáron be kell tartanom.	63	60	61	61
Általában rendet tartok a holmijaim között.	59	59	60	59
Elégedett vagyok az életemmel.	66	56	58	58
Elkerülöm a vitákat, konfliktusokat.	60	58	58	58
Türelmes vagyok.	57	56	60	57
A figyelmem gyakran elkalandozik órán.	54	56	52	55
Szeretem a veszélyeket.	63	52	48	53
Elégedett vagyok a fizikumommal.	61	51	47	52
Gyakran nem tartom be a szabályokat.	51	51	38	49
Vezető szerepre törekszem.	48	46	54	48
Néha úgy érzem, senkinek sincs rám szüksége.	42	40	31	39
Ha valami bánt, senkinek sem mondom el.	48	37	33	38
Gyakran fog el szorongás, félelemérzés.	33	35	37	35
A vallás fontos szerepet játszik az életemben.	26	33	27	31

egyértékes mértéke százfokú skálán

A fenti állítások ezzel együtt számos eltérést mutatnak az iskolatípusok mentén. Az általános iskolások még határozottabbnak tartják magukat, ugyanakkor nagyobb arányban vélik azt, hogy be kell érniük azzal, ami van. Ők az átlagosnál elégedettebbek és érdekes módon jobban szeretik a veszélyeket (talán, mert még kevesebben voltak részük). Emellett

azonban rájuk jellemzőbb a feleslegesség-érzet, és ha valami bántja őket, hajlamosabbak magukban tartani. A felsőoktatásban tanulók ugyanakkor kevésbé tartják be a szabályokat, viszont nagyobb arányban törekszenek vezető szerepre (a kettő természetesen nem zárja ki egymást).

Ami a nemi eltéréseket illeti, a fiúkra jellemzőbb a szabályok be nem tartása, a veszélyszeretet, az elégedettség, a határozottság és a vezető szerepre törekvés, míg a lányok nagyobb arányban küszködnek szorongással, feleslegesség-érzettel, valamint szabálykövetőbbek is.

A következő állításokat mennyire érzed igaznak saját magadra nézve?

	érettségivel nem rendelkező szülők	érettsé- gizett szülők	diplo- más szülők	teljes átlag
Gyakran nem tartom be a szabályokat.	52	51	40	49
Türelmes vagyok.	56	59	55	57
Szeretem a hazámat.	77	81	82	80
A barátaim általában hallgatnak rám.	64	69	68	66
Gyakran fog el szorongás, félelemérzés.	38	34	34	35
Vezető szerepre törekszem.	43	50	54	48
Általában határozott vagyok céljaim követésében.	68	71	73	70
Néha úgy érzem, senkinek sincs rám szüksége.	42	39	30	39
Elégedett vagyok az életemmel.	52	60	64	58
Elkerülöm a vitákat, konfliktusokat.	56	60	59	58
Ha valami bánt, senkinek sem mondom el.	42	40	29	38
Általában rendet tartok a holmijaim között.	65	58	56	59
A figyelmem gyakran elkalandozik órán.	54	56	52	55
Szeretem a veszélyeket.	50	57	51	53
Ha valamit elvállalok, akkor azt meg is csinálom.	78	77	78	77
A vallás fontos szerepet játszik az életemben.	31	31	32	31
Elégedett vagyok a fizikumommal.	49	54	52	52
A saját sorsomért én vagyok felelős	81	82	82	82
Meg kell tanulnom beérni azzal, ami van.	68	67	59	65
Minden lehetőséget meg kell ragadnom	85	84	83	84
A szabályokat mindenáron be kell tartanom.	64	59	59	61

pontszám százfokú skálán

Ha mindezeket a szülők iskolázottsága mentén vizsgáljuk meg, ami a gyermekek nevelési mintázata szempontjából lényeges, akkor kétféle eltérést fedezhetünk fel. Az egyik a lineáris különbség, amit árnyékolással jelöltünk, itt a szülők iskolázottságával együtt lineáris a

változás. A másik a kiugró értékek, ahol vastagon szedve a pozitív irányú, aláhúzva pedig a negatív irányú szélsőségek találhatóak.

A lineáris változásoknál látható, hogy a szülők végzettségével együtt növekszik a hazaszeretet, a határozottság és az elégedettség, míg ezzel együtt csökken a feleslegesség-érzet, a rendtartás és az, hogy a diák beéri azzal, amije van. Ez azt is mutatja, hogy a magasabban képzett szülők sikerorientáltabb mintákat tudnak átadni, és az ő gyermekeik tudják a társadalmi intézményeket leginkább hasznosítani a saját céljaikra. Mint láttuk a vezető szerepre törekvés és a szabályok be nem tartása (ami sajátságos együttes jellemzője például a különböző színezetű kelet-európai politikai eliteknek) a diplomás szülők gyermekeinél nem feltétlenül kötődik össze, náluk a legerősebb a készítés a vezető szerepre, ugyanakkor legnagyobb a hajlam a szabályok betartására is.

A pszichés problémák felderítésére szolgált az a kérdéssor, amelyben arra kerestük a választ, hogy a diákok félnek-e bizonyos események bekövetkeztétől. A felsorolt tíz esemény közül mindössze kettő volt (házastárs, önálló lakás), ahol a lányok véleménye *nem* különbözött a fiúkétól, az össze többi esetén a lányok sokkal több kételyt fogalmaztak meg. Az is fontos adat, hogy a magasabb iskolázottságú szülők gyermekei minden esemény esetén kevesebb félelmet fogalmaztak meg, vagyis itt is tettenérhető az a nevelési mintázat, ami tartalmazza a nehézségekkel való szembenézést, a sikerre való kondicionálást és az önbizalom erősítését egyaránt – nem véletlen, hogy ezek a fiatalok nagy átlagban jóval sikeresebbek társaiknál.

Félsz a következő események bekövetkezésétől?

	általános iskola	közép- iskola	felső- oktatás	teljes átlag
Nem sikerül valamilyen fontos vizsgád.	68	72	57	69
Nem lesz állásod, nem lesz munkád.	60	63	52	61
Romlik az egészséged, súlyosan megbetegedsz.	53	60	54	58
Nem lesz annyi pénzed, hogy jól megélj belőle.	52	56	49	54
Nem tudsz önálló lakáshoz jutni.	47	47	42	46
Este hazafelé megtámadnak idegenek.	46	47	35	44
Az iskolában megalázó helyzetbe hoznak.	51	44	35	44
Nehezen találsz majd házastársat.	43	40	35	40
A baráti köröd kiközösít.	45	41	25	39
Nem viszed sokra, ezért lenéznek.	40	38	22	35

pontszám százfokú skálán

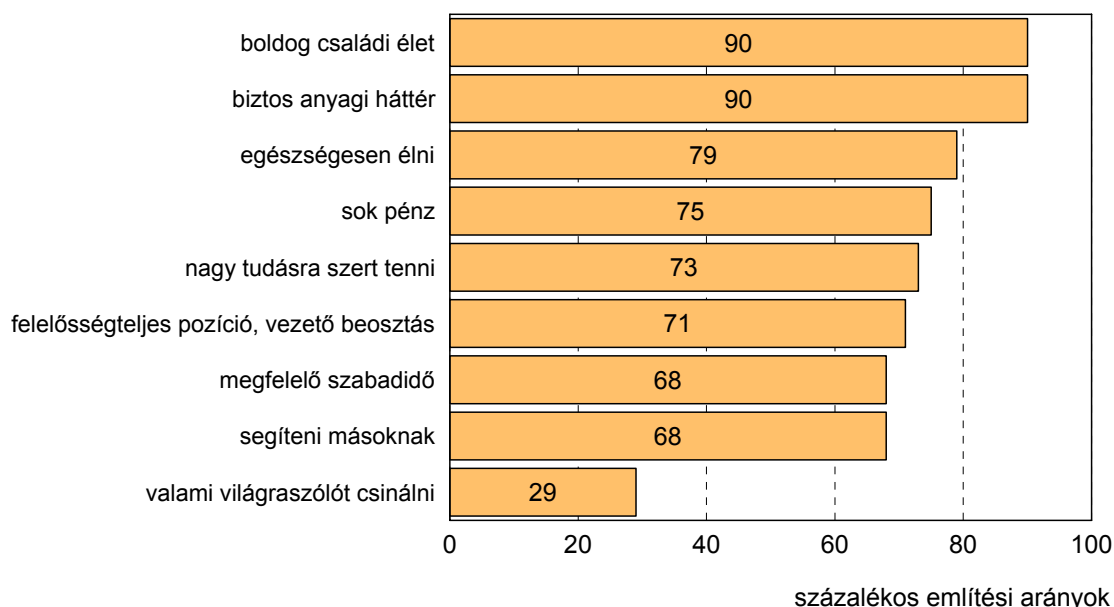
Összességében a legnagyobb félelem a vizsgák sikertelenségével kapcsolatos, ami nem meglepő, hiszen a diákok teljesítménye sikerességének ez az egyik legfontosabb mércéje.

Ezzel összefüggésben a második helyen az állástalanság szerepel, bár érdekes módon attól egyáltalán nem félnek a diákok, hogy nem viszik sokra, és ezért majd lenézik őket.

A félelmek nagy része esetén egy görbét tapasztalhatunk, amely szerint ezek a gondok a középiskolában a legnagyobbak, az általános iskolások még kevésbé gondolnak bele, míg a felsőoktatásban tanulóknak már kellő tapasztalatuk van (és nem szabad persze elfelejteni, hogy a felsőoktatásban lévők körében az átlagosnál magasabb a magas végzettségű szülők gyermekeinek aránya, ami tovább csökkenti az általános félelemérzetet). A megalázó helyzet, a kiközösítés és a lenézés tipikusan olyan félelmek, amelyek a korosztályban a korral együtt csökkennek.

A pszichés állapotnál az sem mellékes, hogy a diákok mit tartanak a sikeres élet legfontosabb jellemzőinek. A felsoroltak közül lényegében mindegyik fontosnak volt tekinthető, bár holtversenyben a boldog családi és a biztos anyagi háttér került az élre. Egyedül a világraszóló tett elkövetése nem tűnik a sikeresség szempontjából lényegesnek, ami jól mutatja az idők változását, ha a mikrokörnyezetben sikeresek vagyunk, nincsen szükség nagy tettekre önnön elismerésünkhöz.

Melyek a sikeres élet legfontosabb jellemzői?

A sikeres élet természetesen mást és mást jelent a különböző életkorokban és családi körökben. A következő két táblázat a szülők iskolai végzettsége és az iskola típusa szerinti eltéréseket mutatja.

Melyek szerinted a sikeres élet legfontosabb jellemzői?

	általános iskola	középiskola	felsőoktatás
sok pénz	78	78	59
felelősségteljes pozíció, vezető beosztás	77	73	58
megfelelő szabadidő	75	62	84
boldog családi élet	83	90	96
biztos anyagi háttér	86	90	95
valami világraszólót csinálni	43	29	16
segíteni másoknak	73	66	69
egészségesen élni	79	78	81
nagy tudásra szert tenni	82	70	80

százalékos említési arányok

Mint látható, a pénz, a vezető beosztás és a világraszóló tett folyamatosan elhalványul, mint a sikeresség mércéje a felsőoktatásba való belépésre. Ezzel szemben felértékelődik a szabadidő és a boldog családi élet szerepe, valamint az anyagiak is nagyobb hangsúlyt kapnak. Érdekes a tudás megítélése, ez nagyon fontos az általános iskolában, aztán lecsökken a szerepe, hogy majd a felsőoktatásban kerüljön elő újra hangsúlyosabban.

A szülők iskolai végzettsége mentén a legfontosabb különbségek a szabadidő, a családi háttér és az egészség átlagosnál magasabbra értékelése a magasabb végzettségű szülők gyermekei körében. Emellett körükben a tudás is fontosabb valamivel. Érdekes megnézni a "sok pénz" és "biztos anyagi háttér" megítélése közti különbséget, az utóbbi a teljes mintában is fontosabb, ami azt mutatja, hogy nem egyszerűen sok pénzre van szükség a sikerhez, hanem inkább biztos anyagi háttérre, akármennyi pénzt is jelentsen ez.

Melyek szerinted a sikeres élet legfontosabb jellemzői?

	a szülők iskolai végzettsége		
	érettségi nélküli	érettségizett	diplomás
sok pénz	75	74	75
felelősségteljes pozíció, vezető beosztás	68	72	74
megfelelő szabadidő	60	71	74
boldog családi élet	87	92	93
biztos anyagi háttér	85	92	94
valami világraszólót csinálni	30	31	21
segíteni másoknak	64	71	67
egészségesen élni	76	78	85
nagy tudásra szert tenni	71	74	77

százalékos említési arányok

A diákok problémáinak orvoslására több szervezet vagy intézmény is létezik. Mi ötféle problémátípust vetettünk fel és arra voltunk kíváncsiak, ezekkel vajon hová fordulnak a kaposvári tanulók. Az öt probléma közül három esetén a szülők (tanulmányok, továbbtanulás, anyagiak), egynél a tanárok (diákjog), egynél pedig a barátok (párkapcsolat) tűntek megoldásnak. A tanulmányi és a diákjogi problémák esetén azonban jelentős volt a szórás, furcsamódon azonban a tanulmányi problémákat nem a tanárokkal beszélnek meg a diákok (kérdés persze, hogy a kérdőív kitöltésekor milyen problémát képzeltek maguk elé a válaszadók), hanem inkább a barátokkal.

Az alábbi problémáiddal kihez fordulsz elsősorban?

	barátokhoz	szülőkhöz	tanárokhoz	segítő szervezetekhez
tanulmányi problémáiddal	39	41	19	1
diákjogi problémáiddal	27	23	38	12
továbbtanulási kérdésben	11	60	25	4
anyagi gondjaiddal	10	86	2	2
párkapcsolati problémáiddal	70	25	3	2

százalékos említési arányok

Az is elmondható, hogy az általános iskolások általában nagyobb arányban fordulnak a szüleikhez, míg a felsőoktatásban lévők inkább a barátaikat részesítik előnyben. Kivétel ez alól az anyagi problémák, ahol a legtöbb esetben a szülők az első lépés mindhárom iskolatípusnál.

	rendszeresen igénybe venné	alkalmanként igénybe venné	nem venné igénybe	nem tudja
kedvezményes fénymásolás	39	32	20	9
internetelési lehetőség	32	34	23	11
alkalmi munka közvetítése	30	44	17	9
egyszerűen csak bejárnék, ha ott jó a hangulat	28	37	20	16
továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás	25	51	15	9
utazással, szállással kapcsolatos információk	23	45	22	10
koncertjegy árusítása	22	35	33	10
más programokról információk	22	47	20	11
iroda által szervezett saját programokat	21	43	23	13
jogi segítségnyújtás	16	38	30	16
drogprevenációs és életmód tanácsadás	12	23	52	13
információk a polgári szolgálatról	12	30	42	16

százalékos említési arányok

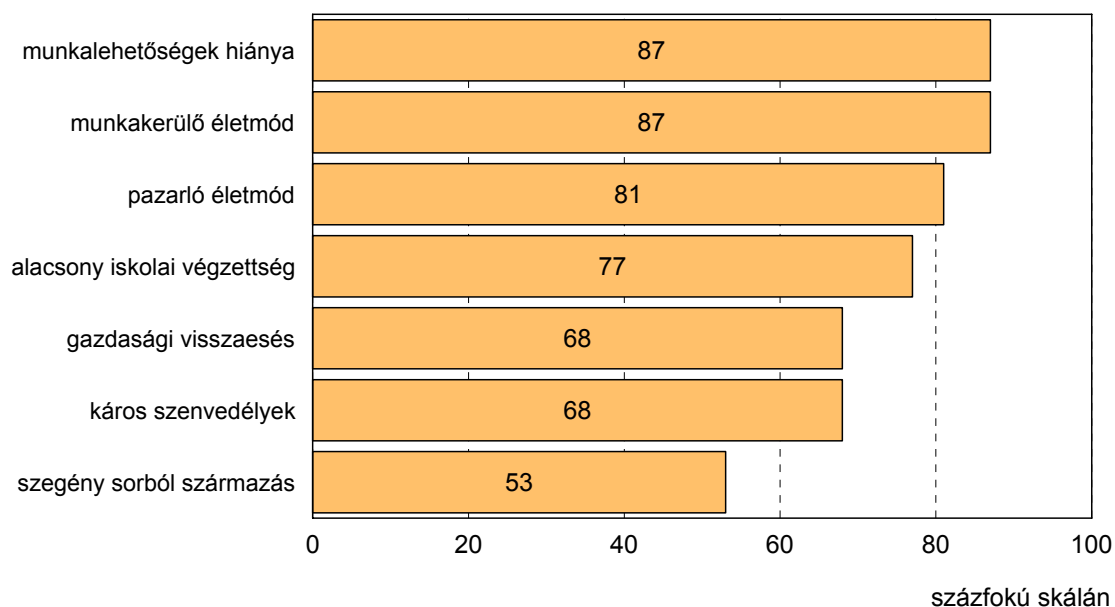

A diákok pszichés vagy életvezetési nehézségeit segítheti tanácsadással, programok szervezésével egy ifjúsági iroda a városban. Egy ilyen iroda potenciális programjait teszteltük le a válaszadókon. A válaszokból az derült ki, hogy elsősorban a fénymásolás, az internetezés és az alkalmi munkaközvetítés vonzaná a fiatalokat, de sokan csak a hangulat miatt is bejárnának több-kevesebb rendszerességgel. Elmondható, hogy egy-két potenciális szolgáltatást kivéve a diákok legalább fele igénybe venné az iroda által kínált lehetőségeket.

A pszichés háttérrel foglalkozó blokkban két kérdéssor is volt, ami az előítéletességgel foglalkozott. Az elsőben arra kerestük a választ, hogy a diákok véleménye szerint mi okozhatja egy család szegénységét, ez vajon inkább belső, vagy külső okokra vezethető vissza.

Abban meglehetősen nagy volt az egyetértés, hogy a munka környékén kell keresni a fő okokat, de itt egyforma volt a külső (munkalehetőségek hiánya) és a belső (munkakerülő életmód) okokra való visszavezetés. Mindent egybevetve a kaposvári diákok inkább a belső okokat tartották fontosabbnak és a szegény sorból származás sem volt "mentség", a tanulók szerint ez okoz legkevésbé szegénységet.

Mi okozhatja egy család szegénységét?

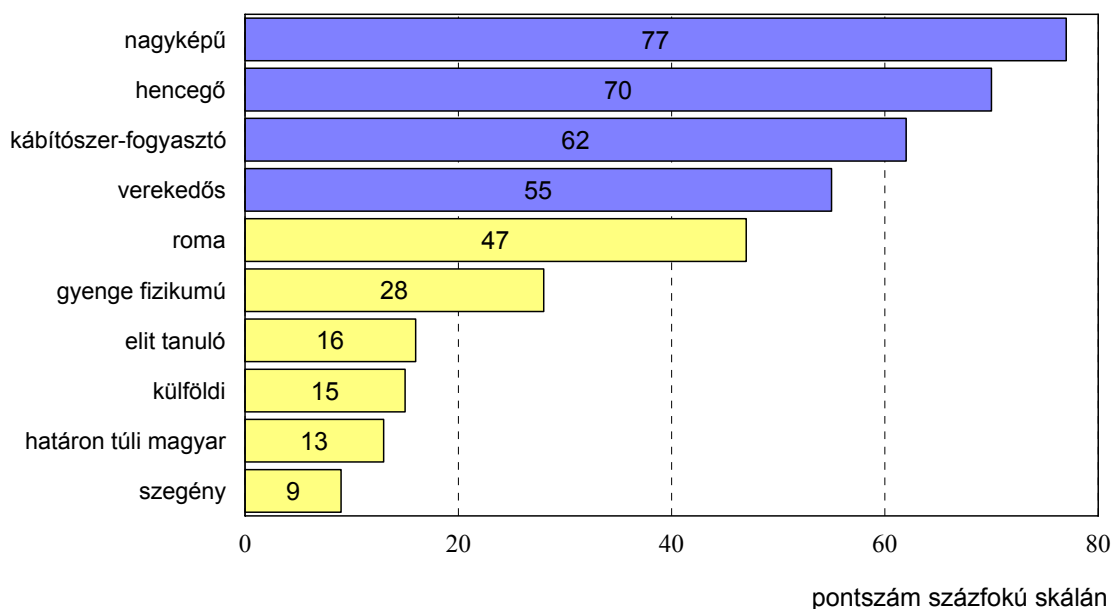

A diákok különböző csoportjai nem egyformán vélekedtek erről sem, a szülők iskolai végzettségével együtt nőtt az alacsony iskolai végzettség mint ok fontossága, és csökkent a szegény sorból származás szerepe. A csonka családban élők számára fontosabb volt a káros

szenvedélyek említése. Az iskola típusa több esetben is szignifikáns eltéréseket okozott, a felsőoktatásban tanulók erősebbnek vélték a gazdasági visszaesés szerepét, míg a szakiskolások a szegény sorból származást. A gimnazisták véleménye két esetben tért el az átlagtól, mindkettő figyelemreméltó: szerintük a szegénységet jobban okozhatja a munkakerülő és a pazarló életmód.

A diákok előítéletességének további vizsgálatára felsoroltunk a tanulóknak több olyan társadalmi csoportot, amely jelenleg a többségi társadalom kritikáját, ellenérzését válthatja ki. Arra kértük a tanulókat, nyilatkozzanak arról, mennyire tudnák elfogadni padtársuknak a különböző csoportokba tartozó tanulókat. E kérdések a tanulók tolerancia szintjéről is informálnak minket e tekintetben. Ez nem lehet közömbös, hiszen a személyiség fontos összetevője a tolerancia, mely meghatározza, hogy mennyire vagyunk megengedők, elnézőek bizonyos normakerülő magatartásformákkal szemben, mennyire fogadjuk el mások - nekünk esetleg nem tetsző – tulajdonságait. Ez a kérdés tulajdonképpen a Bogardus-féle társadalmi távolság skála módosított változata volt. A tíz felsorolt szubpopuláció elfogadottságát az alábbi ábra szemlélteti.

Mennyire zavarna ha a padtársad ... lenne?

A középiskolások körében a fenti ábra tanúsága szerint a felsorolt tízből öt társadalmi csoport inkább ellenszenvet vált ki, igaz eltérő mértékben. A legnagyobb mértékben a nagyképű és a hencegő diákokat utasítanak el. A kábítószer-fogyasztók éppen csak átkerültek

a negatív bizonytalansági határon, míg a kifejezetten magatartási problémák közül a verekedés is elutasított „deviancia”. A magyar társadalomban jelen lévő roma-ellenesség itt is tettenérhető, a roma padtárs elutasítása viszonylag magas, és ennek semmi köze a szegénységhez, mert a szegény, de nem roma padtársakkal nincsen semmi gond Kaposváron.

A fiúk kevésbé toleránsak a határon túli, a szegény, a külföldi és a roma padtársakkal szemben, míg a lányok inkább a felvágós, hencegős és verekedős padtársakat kerülnék el. A szülők iskolázottságával együtt nő a tolerancia a külföldiek, az elit tanulók és a gyenge fizikumú diákokkal szemben, míg meglepő módon csökken a tolerancia a romákkal kapcsolatban, ami azt bizonyítja, hogy a rasszista felhangok többnyire a módosabb családokból kerülnek ki. A romákkal kapcsolatban nagyobb az ellenszenv a teljes, rendezett családi életet élő családokban és a kaposvári lakosok körében is. Érdeemes megnézni, hogy miben tér el az egyes iskolatípusban tanulók véleménye.

Téged mennyire zavarna, ha a padtársad ...

	általános iskola	szakiskola	szak-középiskola	gimnázium	felsőoktatás
határon túli magyar diák lenne	22	12	15	9	6
nagyon szegény családból származó lenne	21	8	10	8	5
verekedős diák lenne	60	54	51	51	61
roma fiatal lenne	67	36	54	48	30
kábítószer-fogyasztó lenne	76	58	62	61	54
úgy gondolná, mindenkinél jobban tud mindent	78	75	76	78	78
állandóan a márkás cuccaival dicsekedne	68	64	71	71	75
külföldi diák lenne	24	15	18	11	8
a legjobb tanuló lenne az osztályban	17	19	18	15	10
gyenge fizikumú diák lenne, aki állandóan a többiek céltáblája	40	30	31	22	18

pontszám százfokú skálán

Mint a táblázatból is látszik, az életkorral és az iskolával csökken az elutasítottság a határon túli diákokkal, a gyenge fizikumú, a külföldi és a szegény családból származókkal kapcsolatban. A romákat legkevésbé az általános iskolákban és a szakközépiskolákban tolerálják. A kábítószer-fogyasztókat az általános iskolások, míg a hencegőket a felsőoktatásban lévők szeretik a legkevésbé.

8. AZ Y-GENERÁCIÓ JÖVŐKÉPE

A tanulók iskolai tanulmányaik alatt folyamatosan tervezgetik jövőjüket, karrierjüket, konkrét és kevésbé konkrét lépéseket tesznek céljaik elérése érdekében. Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történik, ami megváltoztatja vagy jelentősen befolyásolja további életét. A fiataloknak felsoroltunk 10 eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben. Arra kértük őket, mondják meg, vajon hány éves korukban fognak ezek az események bekövetkezni. Mint az alábbi táblázatban látható, ez kemény dió volt, hiszen még a leggyakrabban megválaszolt eseményeknél is 20 százalék felett volt a bizonytalanok aránya. A legnagyobb bizonytalanság a házasságnál és a különköltözésnél volt, itt a diákok fele nem tudott időpontot mondani.

Azt is elmondhatták a fiatalok, ha úgy vélik soha nem következik be az adott eseményt. A legtöbben (6 százalék) a házasságot tartották be nem következő eseménynek, ami a társadalmi normák más kutatásokban is hangsúlyozott átalakulását erősíti.

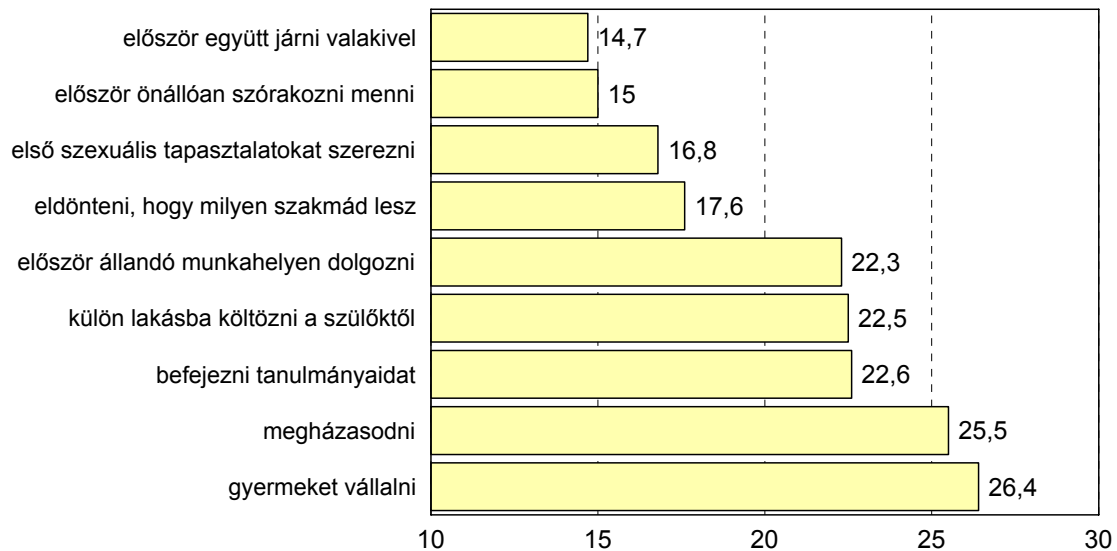
Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történhet, ami megváltoztathatja az életét. Ezek közül most felsoroltunk néhányat. Te mit gondolsz, hány éves korodban fognak az alábbiak bekövetkezni? Ha már bekövetkezett, hány éves voltál akkor?

	átlagéletkor	soha (%)	nem tudom (%)
először együtt járni valakivel	14,7	1	24
először önállóan szórakozni menni	15,0	1	21
első szexuális tapasztalatokat szerezni	16,8	1	37
eldönteni, hogy milyen szakmád lesz	17,6	1	34
először állandó munkahelyen dolgozni	22,3	2	48
külön lakásba költözni a szülőktől	22,5	3	52
befejezni tanulmányaidat	22,6	3	31
megházasodni	25,5	6	49
gyermeket vállalni	26,4	4	48

A fenti események amúgy három, jól elhatárolható életszakaszhoz kötődnek. Az első 17 éves korig tart, és domináns elemei a szórakozás, valamint az élet első tapasztalatai (együtt járás, szexuális tapasztalatok). A második 24 éves korig tart, itt már komolyabb témák kerülnek elő (első szakmai végzettség, első munkahely, tanulmányok befejezése, különköltözés). 24 éves kor felett pedig már a „felnőtt” témák következnek: házasság, gyerekvállalás. Ezek az események viszonylag logikus sorrendben követik egymást, az első párkapcsolattól a gyermekvállalásig, nagyjából egy évtizedet fogva át.

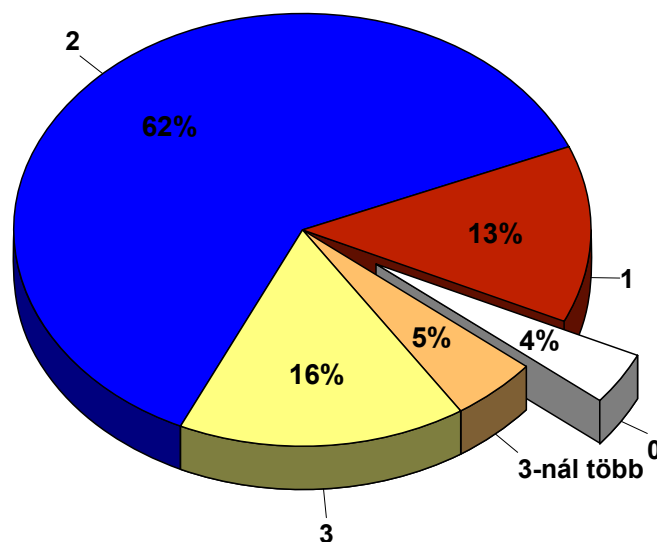
Mikor következnek be az alábbiak az életedben?

(átlagéletkorok)

A jövőre vonatkozó terveik alapján kiderült, a kaposvári tanulók alapvetően két gyermek vállalásában gondolkodnak. Gyermek nélkül kíván élni a kérdezettek 4 százaléka (ahogy ezt korábban is jelezte), és csaknem ugyanekkora a háromnál több gyermekre vágyók aránya is.

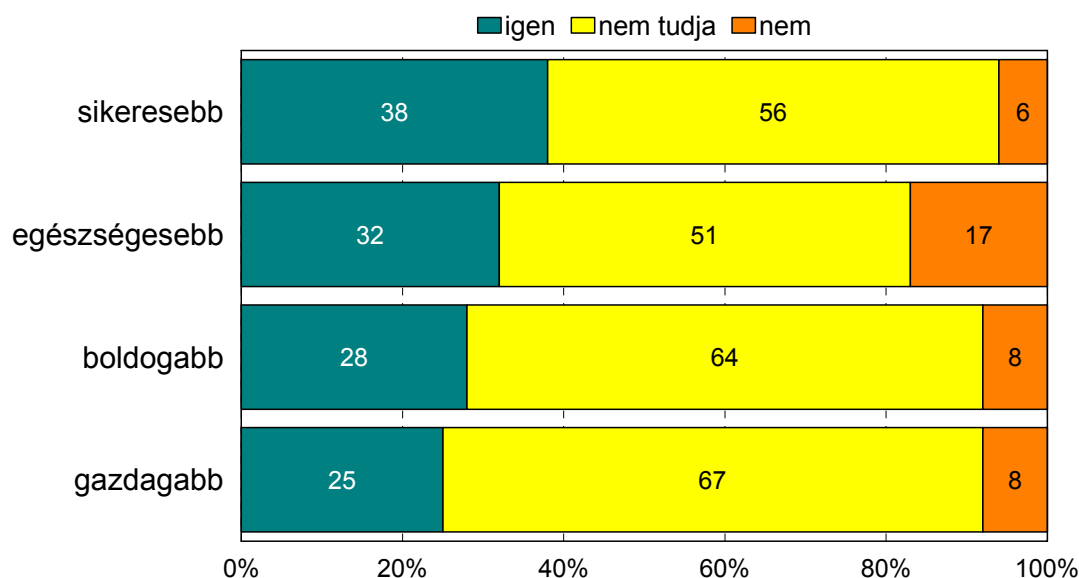
Hány gyermeket szeretnél majd vállalni?

A gyermekvállalási kedv együtt nő a szülők iskolázottságával, az életkorral és a tanulmányi átlaggal, illetve nagyobb a gimnazisták és a felsőoktatásban résztvevők körében. Az is megfigyelhető, hogy a városban lakók az átlagosnál kevesebb gyermekben gondolkodnak, mint a környékbeli településeken élők, vagy a kollégisták.

Arról is megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük hogyan alakul az életük a szüleikéhez képest. E tekintetben nagy volt a bizonytalanság a tanulók többsége egyelőre nem látja még, hogy milyen pályát futhat be. Ha a bizonytalan válaszoktól eltekintünk, az látszik, többen gondolják, hogy egészségesebb, sikeresebb és boldogabb életük lesz, mint amit szüleik élnek, az ellenkező oldalon csak az egészség kérdésében van számottevő ellenvélemény, s ismerve a diákok növekvő egészségkárosítási mutatóit ez igen elgondolkodtató. Azok aránya, akik már most biztosra veszik azt is, hogy gazdagabbak lesznek mint a szüleik, 25 százalék.

Szerinted ..... leszel mint a szüleid?

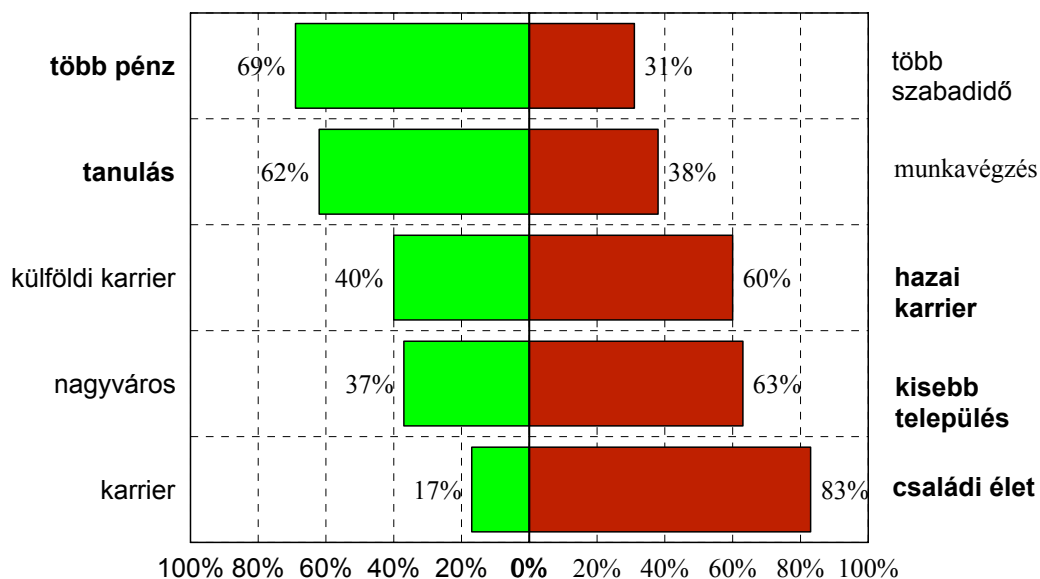

A jövőre vonatkozó optimizmus a négy dimenzióban nem független egymástól, megítélésük szorosan korrelál. A sikeresebb életútban biztosabbak a felsőoktatásban lévők, a gimnazisták és a jobb tanulók. A boldogabb élet ugyanakkor a tanulmányi eredmény növekedésével válik egyre bizonytalanabbá. A gazdagságban biztosabban a magasabb végzettségű szülők gyermekei, a felsőoktatásban lévők, a gimnazisták és a jobb tanulók. Végül a csonka családokban élők mind a négy tekintetben optimistábbak az átlagnál.

Egy külön kérdés vonatkozott a szülőkhöz képest történő életút megítélésére. Itt a diákok egytizede nem tudott válaszolni, míg a valamilyen választ adók pontosan fele-fele arányban nyilatkoztak arról, hogy a szülők életútja megfelel-e nekik vagy sem. Akiknek megfelel, azok között nagyobb arányban találjuk a magasabb végzettségű szülők gyermekeit, az általános iskolásokat, a teljes családban élőket és a fiatalabb diákokat, míg a szülőkhöz képest mást szeretnének az idősebbek és a csonka családban élők.

Részben a jövőképről, részben a tanulók értékrendjéről informál az a kérdéssor, melyben öt – akár az életben is felmerülő - dichotóm kérdés közül kellett választaniuk. A kérdések a sok pénz vagy sok szabadidő, a karrier vagy család, külföldi karrier vagy hazai karrier, tanulás vagy munka és a nagyváros lét vagy kis település relációkat jelentették. Erre a diákok egytizede nem tudott válaszolni.

Dichotóm választások

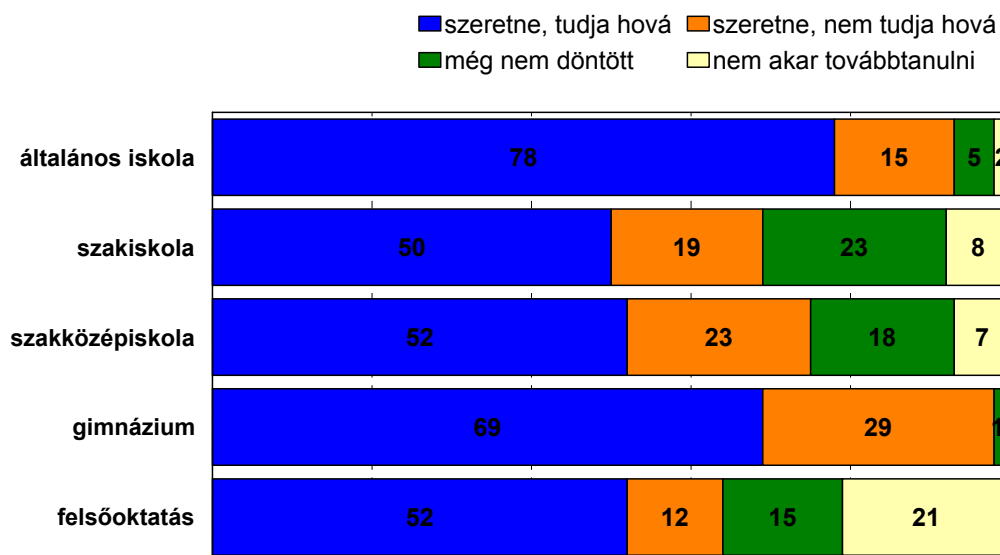

A tanulók többsége fontosabbnak tartja a megfelelő anyagi háttérrel és az gazdagságot mint a szabadidőt. A diákok több mint kétharmada, ha választhatna, inkább a több pénzt és nem a több szabadidőt választaná. A karrier vagy család közötti választás tekintetében a túlnyomó többség a családra voksolt. Ennél bizonytalanabbak voltak a hazai vs. külföldi karrier tekintetében, bár a többség inkább itthon keresné a szakmai előmenetelt. Abban kétségtelen ráció és személyes tapasztalat húzódik meg, hogy a diákok kétharmada inkább tanulna, amíg lehet, semmint munkába álljon. Végezetül arra kértük őket, nyilatkozzanak, ha

választaniuk kellene hogy egy modern nagyvárosban vagy a természetes környezetben lévő kis településen éljenek, hogyan döntenének. A diagramból kiolvasható, hogy a tanulók mindössze egyharmada választaná modern nagyvárost, többségük a nyugodtabb, tisztább kisebb település mellett voksolna.

Ha a diákok egyes csoportjait nézzük, akkor szembetűnő különbségeket találhatunk ezeknek a választásoknak a megítélésében. A pénz/szabadidő tekintetében a felsőoktatásban lévők, az iskolázottabb szülők gyermekei és a lányok nagyobb arányban választanák a szabadidőt. A korrallal nő a családi élet felé orientálódás, míg az újrastrukturált családokban nevelkedő diákok inkább a karriert építenék. A hazai karriert nagyobb arányban választanák a jobb tanulmányi eredményűek és a felsőoktatásban lévők. A tanulás felé orientálódnak a jobb tanulmányi eredményű diákok, a magasabb végzettségű szülők gyermekei, a gimnazisták és a lányok, míg nagyobb hajlandóság mutatkozott a munkavállalásra szakiskolákban tanuló diákok körében. A modern nagyváros elsősorban a magasabb végzettségű szülők gyermekei és a gimnazisták körében vonzó alternatíva, míg a szakiskolások inkább a természetes környezetben lévő kistelepülés mellett tették le a voksot.

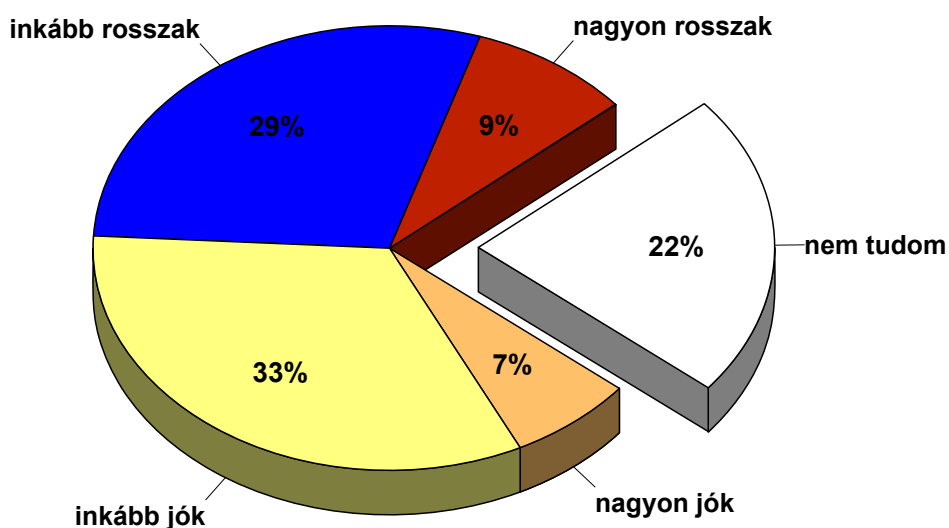
Továbbtanulási szándékok

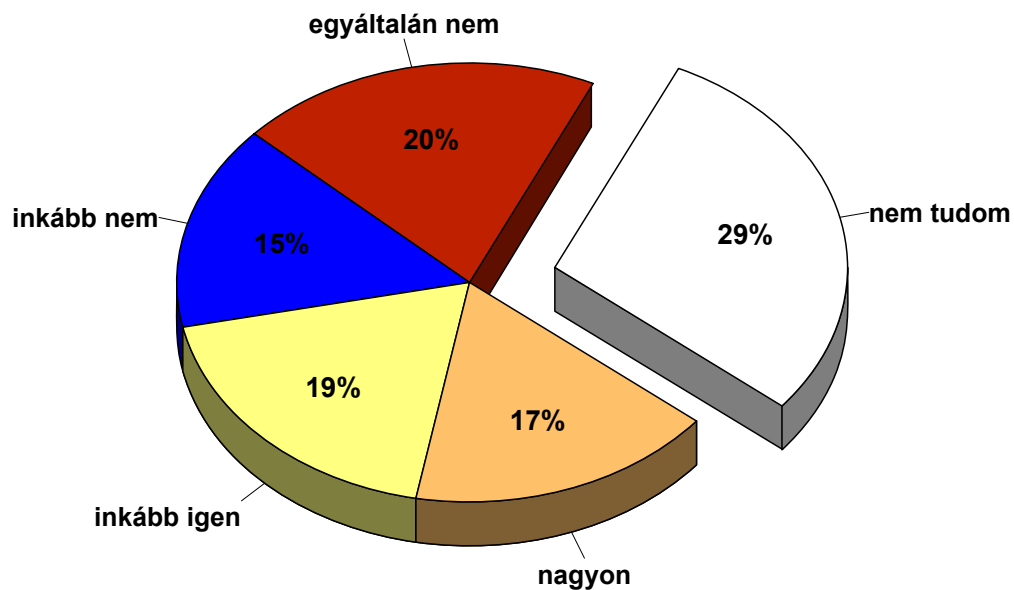
A karrier egyik első lépcsője azonban a továbbtanulás kérdése. Pozitív eredmény, hogy a diákok túlnyomó többsége tovább akar tanulni, 58 százalékuk már azt is tudja hová. 20 százalék még gondolkodik az irányon, és mindössze 8 százalék jelezte, hogy nem kíván továbbtanulni. A továbbtanulási szándék nagyon magas az általános iskolákban, ami pozitív jel, továbbá a gimnazisták is igen eltökéltek. Figyelemreméltó, és némiképp meglepő, hogy a felsőoktatásban tanulók fele szintén tovább akar lépni, ennek oka nem teljesen világos, éppúgy lehet a tanulmányok meghosszabbítása, amíg csak lehetséges, mint a helyi képzési kínálat felé szóló kritika.

Az elhelyezkedési esélyek a környéken...

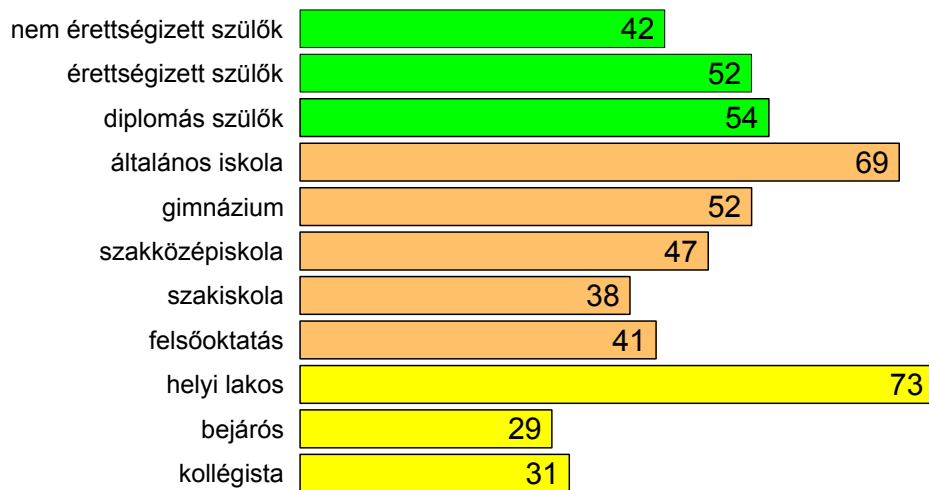

A konkrét környékbeli elhelyezkedési esélyeket illetően a diákok véleménye megosztott, nagyjából ugyanakkora arányuk látja jónak, mint rossznak. A kérdezett tanulók egyötöde nem tudta megítélni ezt. A fiúk és az általános iskolások ezt az átlagosnál jobbnak látják, míg a felsőoktatásban lévők az átlagosnál rosszabbnak (talán ez is magyarázat lehet a körükben tapasztalható továbbtanulási szándékokra).

Szeretnél a jövőben (is) Kaposváron lakni?

Szeretnél a jövőben (is) Kaposváron lakni?

százfokú skálán

A jövőképpel kapcsolatos egyik legfontosabb kérdés, hogy a diákok szeretnék-e a jövőben Kaposváron élni, függetlenül attól, hogy most itt élnek-e vagy sem. Ebben a

kérdésben is igen nagy volt a megosztottság, és itt magasabb volt a bizonytalanok aránya is. Annyi biztosan állítható, hogy az alacsony végzettségű szülők gyermekei és a szakiskolások (ez a két dolog szinte ugyanazt a társadalmi helyzetet mutatja) kevésbé szívesen élnének Kaposváron. Az általános iskolások számára vonzóbb a város, de a felsőoktatásban itt tanulók közül csak kevesebben maradnának itt végleg. A helyi diákok nagy valószínűséggel maradnának, de a nem helyiek számára nem kifejezetten vonzó város Kaposvár.